

Norsk - veiledning til læreplan

Denne veiledningen inneholder praktiske eksempler som viser hvordan du som lærer kan arbeide med læreplanen i norsk.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 19.08.2015

Innhold

Innledning

Fagets egenart

Yrkesretting av fellesfaget norsk

Tilpasset opplæring i fag

Praktiske eksempler

- Eksempel 1: Aktiv lytting og munnleg samhandling
- Eksempel 2: Planlegge og skrive en argumenterende tekst
- Eksempel 3: Skrive en digital tekst med hyperkoblinger (med vekt på tilpasset opplæring)
- Eksempel 4: Eksperimentere med skrijving på sidemålet
- Eksempel 5: Retoriske appellformer i muntlig kommunikasjon
- Eksempel 6: Mengdelesing, lesestrategier og muntlig formidling
- Eksempel 7: Skrive reflekterende tekster
- Eksempel 8: Nyheitssending - munnleg formidling med nynorsk som hovudmål
- Eksempel 9: Skrive sammensatt tekst med yrkesfaglig innhold
- Eksempel 10: Bruke kunnskap om retorikk til å analysere og presentere samansette tekstar skriftleg og munnleg
- Eksempel 11: Skrive kreative tekster på bakgrunn av modelltekster

Oversikt over strategier

Lenker til nettressurser

Innledning

Læreplanen i norsk som gjelder fra skoleåret 2013/2014 tydeliggjør grunnleggende ferdigheter i faget, og veiledningen viser hvordan ferdighetene kan integreres i opplæringen. Den gir samtidig eksempler på hvordan kompetansemål kan utformes på lokalt plan.

Du vil også finne eksempler på hvordan du kan arbeide med undervisvurdering og utarbeide kjennetegn på måloppnåelse lokalt. De

veiledende nasjonale kjennetegnene på 10.trinn kan være en støtte i standpunktvurderingen og kan gi inspirasjon til arbeidet med undervisvurderingen.

Veiledningen skal bidra til refleksjon rundt det lokale arbeidet med læreplanen og det faglige innholdet i norskfaget. Den er frivillig å bruke og kan ikke erstatte eller sidestilles med læreplanen i norsk. Utdanningsdirektoratet er ansvarlig for innholdet i veiledningen. Den er utarbeidet i samarbeid med lærere, relevante fagmiljøer og fagpersoner.

Veiledningen består av fire kapitler. Kapittel 2 inneholder en beskrivelse av faget og hvilke deler av læreplanen veiledningen tar for seg. Kapittel 3 gir praktiske eksempler på hvordan lærere og elever kan arbeide med grunnleggende ferdigheter i norskfaget. Kapittel 4 gir en oversikt over lese- og skrivestrategier, og kapittel 5 består av lenker til ressurser for arbeidet med grunnleggende ferdigheter i faget.

Fagets egenart

Norskfaget er både et dannelsesfag og et ferdighetsfag. Det betyr at faget skal gi elevene kunnskaper og ferdigheter som skal styrke deres språklige trygghet og identitet, og ruste dem til å delta aktivt i kultur og samfunnsliv. Samtidig har norskfaget et særlig ansvar for å utvikle elevenes grunnleggende språkferdigheter. Gode språkferdigheter er både et norskfaglig mål og et nødvendig grunnlag for læring i alle fag.

Læreplanen i norsk inneholder kompetansemål for muntlige ferdigheter, lesing og skriving i en sammenhengende progresjon gjennom hele opplæringsløpet. Veiledningen i norsk tar utgangspunkt i de grunnleggende ferdighetene på norskfagets premisser slik de kommer til uttrykk i tekstene om grunnleggende ferdigheter og i kompetansemål i alle de tre hovedområdene i læreplanen.

Yrkesretting av fellesfaget norsk

Yrkesretting er lokalt arbeid med læreplaner der læringsmålene tar utgangspunkt i kompetansemål fra både fellesfaget og elevenes programfag. Opplæringen blir motiverende når elevene får arbeide med lærestoff og emner som er autentiske og relevante for programfaget deres.

I rammeverk for FYR-prosjektet 2014-2016 kan du lese mer om yrkesretting og relevans.

Læreplanen i norsk har et stort handlingsrom for samarbeid på tvers av fag. Så godt som alle kompetansemål i faget gir mulighet til å arbeide med tekster og problemstillinger fra programfaget. Noen kompetansemål fordrer en tverrfaglig tilnærming. Når eleven skal kunne «skrive tekster med tema og fagterminologi som er tilpasset eget utdanningsprogram etter mønster fra ulike eksempeltekster», forutsetter det at de får arbeide med språk og tekster som er gyldige og relevante for faget deres.

Du kan hente inspirasjon fra FYR (fellesfag, yrkesretting og relevans): <http://fyr.ndla.no/>, og heftet «Mål og møteplasser», som er utarbeidet til FYR-prosjektet.

Her finner du "Mål og møteplasser"

Dette er et praktisk verktøy i arbeidet med yrkesretting og flerfaglig samarbeid i norsk.

Fire «møteplasser» mellom norskfaget og alle programfag blir definert i dette heftet:

- Å presentere kunnskap – skriftlig, muntlig, multimodalt og digitalt
- Språk, begrep og sjangere som hører til programfaget
- Faget/ yrket i samfunnet og i framtida
- Demokrati og medborgerskap

Innenfor disse temaene fins det utallige muligheter for fagsamarbeid som vil styrke elevens læring i både fellesfaget og programfaget. Under er eksempler på undervisningsopplegg som ble presentert på nasjonale skoleringssamlinger høsten 2014.

Møteplasser mellom norskfaget og BA, TIP og EL

Tilpasset opplæring i fag

Læreplanverket inneholder en rekke føringer og sentrale verdier for tilpasset opplæring som er relevante når man underviser. Tilpasset opplæring gjelder for alle elever, lærlinger, lærekandidater og voksne deltakere (heretter omtalt som elever), både for de som følger ordinær opplæring og for de som mottar spesialundervisning. Tilpasset opplæring er ingen individuell rett, men skal skje gjennom variasjon og tilpasninger til mangfoldet i elevgruppen innenfor fellesskapet.

Tilpasset opplæring handler blant annet om å utnytte det lokale handlingsrommet i arbeidet med læreplaner. Elevene kan nå de samme kompetansemålene på ulike måter. Læreplanene i fag gir et handlingsrom for å velge tilpasset innhold, læringsstrategier, arbeidsmåter og organisering for å nå de samme kompetansemåtene. Hvordan skolen jobber med progresjon og underveisvurdering for å nå kompetansemålene skal også tilpasses.

I opplæringen skal elevene få være aktivt med i planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæring. Skolen skal ta utgangspunkt i elevenes evner og forutsetninger. Det er viktig at alle elever møter utfordringer de kan mestre og utvikle seg etter. God klasseledelse og innsikt i læringsmiljøet i elevgruppen vil være avgjørende for å kunne få til tilpasset opplæring.

Føringene og de sentrale verdiene i læreplanverket som omhandler tilpasset opplæring handler blant annet om å ivareta et inkluderende fellesskap der elevene opplever at de blir verdsatt. Elevene skal medvirke i planlegging, gjennomføring og vurdering av skolearbeidet, og de skal oppleve at deres erfaringer, kompetanse og potensial blir tatt i bruk og utfordret i opplæringen. Elevenes opplæring skal være preget av både variasjon og stabilitet. Elevene skal oppleve at læring sees i sammenheng og at det de møter i skolen har relevans for deres nåtid og framtid.

Sentrale verdier for tilpasset opplæring

Læreplanen i faget norsk har et stort handlingsrom for tilpasset opplæring. Læreplanen slår fast at faget skal ruste til aktiv deltakelse i et større fellesskap både på skolen og senere i livet. Gjennom muntlig og skriftlig kommunikasjon skal elevene «finne sine egne stemmer» og sette ord på egne tanker, meninger og vurderinger. Samtidig skal de lære å lytte til og vise åpenhet overfor andres synspunkter og tilpasse eget språk og uttrykksform til kommunikasjonssituasjonen. Kompetansemålene legger opp til at elevene trekker egne kunnskaper og erfaringer inn i opplæringen, og at de er aktive bidragsyttere når det gjelder både innhenting, presentasjon, drøfting og vurdering av faglig innhold. Åpne kompetansemål gir mulighet for variasjon i bruk av lærestoff, metoder, organisering og vurderingsmåter.

Eksempel 3 - Skrive en digital tekst med hyperkoblinger - viser hvordan sentrale verdier for tilpasset opplæring kan integreres i et konkret undervisningsopplegg.

Praktiske eksempler

Dette kapitlet gir praktiske eksempler på hvordan lærere og elever kan arbeide med grunnleggende ferdigheter i norskfaget. Eksemplene viser hvordan kompetansemål fra flere hovedområder kan kombineres, og hvordan du som lærer kan utforme læringsmål sammen med elevene. Du kan også utvikle kjennetegn på måloppnåelse der du mener det er nødvendig.

Tekstene om grunnleggende ferdigheter i norskplanen forutsetter at elevene arbeider systematisk med ulike strategier for å styrke opplæringen i lesing, skriving og muntlige ferdigheter. Eksemplene viser derfor hvordan strategier kan integreres i konkrete undervisningsopplegg.

Eksemplene gir konkrete forslag til læringsaktiviteter og variasjon i bruk av lærestoff, oppgaver og arbeidsmåter, og de viser hvordan du kan legge opplæringen til rette for det mangfoldet av elever som læreplanen gjelder for.

Opplæringen skal

- bidra til god læring hos elevene slik at de når læringsmålene og kompetansemålene
- være egnet for systematisk arbeid med elevenes utvikling av grunnleggende ferdigheter
- være egnet til pedagogisk differensiering
- bidra til gode former for undervisningsvurdering som danner utgangspunkt for videre læring for elevene

Refleksjon

Modellen nedenfor ligger til grunn for de ulike eksemplene, og du kan bruke den som et refleksjonsverktøy for å utvikle, planlegge, gjennomføre og vurdere undervisningsopplegg. Ikke alle refleksjonsspørsmålene er aktuelle for alle opplegg.

Tema	Refleksjonsspørsmål
Planlegging	<p>Hva skal elevene lære av opplegget?</p> <p>Hvilke kompetansemål/hovedområder kan jeg kombinere?</p> <p>Hvordan kan jeg formulere læringsmålene slik at elevene forstår hva de skal lære og hva som forventes av dem?</p> <p>Hvilke metoder egner seg best for å nå målene?</p>
Motivasjon	<p>Hvordan kan jeg motivere og skape interesse for læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan kan jeg aktivisere elevenes forkunnskaper?</p> <p>Hva slags emnehjelp trenger elevene?</p> <p>Hvordan kan jeg fokusere på læringsmålene?</p>
Innhold, metode og organisering	<p>Hvordan setter jeg elevene i gang med arbeidet?</p> <p>Hvilke strategier og hvilken støtte trenger elevene for å få læringsutbytte?</p> <p>Hvilke aktiviteter inngår i opplegget – og hvorfor?</p> <p>Hvordan er arbeid med grunnleggende ferdigheter integrert i opplegget?</p> <p>Hvordan kan elevene delta aktivt i læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan er det mest hensiktsmessig å organisere elevgruppa – og hvorfor?</p> <p>Hvilke sluttprodukt kan opplegget resultere i?</p>
Underveisvurdering	<p>Hvordan kan jeg best vurdere om og hva elevene lærer?</p> <p>Hvordan - og av hvem - får elevene læringsfremmende tilbakemeldinger underveis i læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan formulerer vi eventuelle kjennetegn på måloppnåelse for dette læringsarbeidet?</p> <p>Hvordan viser sluttproduktet at målene er nådd?</p> <p>Hvordan oppsummerer og evaluerer lærer og elever opplegget og elevenes læringsutbytte?</p>
Variasjon	<p>Hvordan kan jeg variere arbeidsmåter, lærestoff og organisering for å tilpasse læringsarbeidet til ulike elever, elevgrupper eller voksne deltakere?</p>
Progresjon	<p>Hvordan inngår dette læringsarbeidet i en helhetlig progresjon?</p>

Vurdering

Eksemplene inneholder forslag til hvordan du kan arbeide med underveisvurdering av elevenes læring. Forslag til kjennetegn på måloppnåelse er laget som et redskap for underveisvurdering og ikke for sluttvurdering. Kjennetegn er foreslått der opplegget resulterer i et elevprodukt som skal vurderes, og beskriver kvaliteten på det elevene mestrer i forhold til kompetansemålene. I denne veiledningen er de formulert på høyt nivå, som grunnlag for tilbakemelding om hva elevene mestrer og hva de må jobbe mer med.

Underveisvurdering i faget bygger på at elevene

- forstår hva de skal lære, og hva som er forventet av dem

- får tilbakemeldinger om kvaliteten på arbeidet eller prestasjonen
- får råd som danner utgangspunkt for videre læring
- er involvert i eget læringsarbeid ved blant annet å vurdere eget arbeid og utvikling

Utdanningsdirektoratet har i samarbeid med lærere og relevante fagmiljøer utviklet veiledende nasjonale kjennetegn på måloppnåelse for sluttvurdering etter 10.årstrinn: http://www.udir.no/Upload/Vurdering/Kjennetegn/Norsk_kjennetegn_BM.pdf

De veiledende kjennetegnene er frivillige å bruke som støtte til standpunktvurdering etter 10.årstrinn. I opplæringen av andrespråkelever kan kjennetegnene fungere som en referanse som sier noe om sluttkompetansen for elever som har fulgt førstespråksplanen i norsk.

Eksempel 1: Aktiv lytting og munnleg samhandling

1.-2. årssteget

Aktiv lytting er ein føresetnad for læring, og elevane bør tidleg i opplæringsløpet lære seg kva det vil seie å lytte og samhandle med andre på ein god måte. I dette opplegget skal elevane lære å lytte aktivt og følge grunnleggjande reglar for munnleg samhandling. Som emne for samtalen bør du som lærar velje noko som kan opne opp for mange tankar, kjensler og opplevingar. Eit godt norskfagleg utgangspunkt kan vere eit dikt med eit tydeleg undrande perspektiv, til dømes *Tenk om* av Arild Nyquist, *Kva er regnet* av Oskar Stein Bjørlykke eller *Hunden likar meg* av Mary Bente Bringslid.

Kompetansemål det blir arbeidd med

Kompetansemåla til dette opplegget er henta frå hovudområda *Muntlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*. Dersom du bruker eit anna norskfagleg samtaleemne enn dikt, vel du eit anna kompetansemål frå *Språk, litteratur og kultur*.

Eleven skal kunne

- lytte, ta ordet etter tur og gi respons til andre i samtaler
- samtale om innhold og form i eldre og nyere sanger, regler og dikt

Forslag til læringsmål

På 1. eller 2.årssteget kan det vere for tidleg for elevane å vere med og utarbeide læringsmål. Dersom du lagar læringsmål til bruk i dette opplegget, er det difor meir som ei presisering for eigen del av kva som er mål og innhald for arbeidet. Her finn du forslag til korleis du kan utforme læringsmål.

Eleven

- ser verdien i å lytte aktivt til det andre seier før ein seier noko sjølv
- blir kjend med reglane for kva det vil seie å vere ein god lyttar
- kan uttrykkje eigne synspunkt på innhaldet i eit dikt

Grunnleggjande ferdigheiter

Munnlege ferdigheiter er i fokus i dette opplegget. Elevane skal trene på å lytte aktivt og bli medvitne på kva det vil seie å vere ein god lyttar. Vidare skal dei trene på å uttrykkje eigne tankar og meiningar i spontan munnleg samhandling med andre.

Undervisningsopplegget

Her finn du eit eksempel på korleis du kan gjennomføre eit undervisningsopplegg på bakgrunn av kompetansemåla og læringsmåla ovanfor. Opplegget har to fasar: 1 Kva er aktiv lytting? 2 Å trene på å vere ein god lyttar i munnleg samhandling.

Kva	Korleis
Motivasjon og førearbeid	Saman med ein medarbeidar (lærer eller ein/eit par elevar som er instruerte på førehand) modellerer læraren ein kommunikasjonssituasjon der han eller ho fortel noko (ei historie, om ei hending, eit bilete eller liknande), medan lyttaren ser heilt uinteressert ut. Lyttaren kan for eksempel snu seg bort frå forteljaren, fikle med gjenstandar, avbryte, snakke med andre eller liknande. Forteljaren blir frustrert og kommunikasjonen går i stå – eller kanskje blir det ein krangel ut av det?
Introdusere lytteomgrepet	Læraren snakkar med klassen om korleis kommunikasjonen fungerte. Kvifor blei forteljaren sint eller lei seg? Kva gjorde lyttaren feil? Korleis burde lyttaren ha oppført seg? Saman kjem læraren og elevane fram til korleis aktiv lytting ser ut: Lyttaren bør for eksempel lene seg mot talaren, sjå på han/ho som snakkar og kome med små nikk og stadfestande respons i form av lydar og ord. Klassen kan òg samtale om når det passar for lyttaren å kome med spørsmål til oppklaring eller kommentarar til det som blir sagt. Til slutt skal læraren og elevane saman lage ein plakat eller skrive opp på tavla 3-4 punkt om kva det er viktig å tenkje på når ein skal vere ein god lyttar. Dette er vurderingskriteria elevane skal nytte i eigenvurderinga.
Presentasjon av diktet	Elevane får utdelt diktet <i>Tenk om</i> (eller eit anna dikt) som læraren les høgt i klassen, gjerne fleire gonger.
Gruppesamtale kring innhald i diktet	Læraren kan setje elevane i en stor ring eller i mindre grupper, og gi elevane spørsmål med utgangspunkt i diktet, for eksempel: Korleis ser det ut utafor den soveromsdøra? Kva skjer om du går ut døra? Kan verda verkeleg forsvinne? Korleis kan det skje? Kva bør ein gjere dersom verda forsvinn ein dag? Kva blir viktig dersom alt blir borte? Elevane kan òg sjølv få stille spørsmål til diktet. Læraren må vurdere kor aktiv ho skal vere i samtalen.
Oppsummering og eigenvurdering	<p>Felles i klassen. Oppsummering av spørsmåla læraren gav til elevane.</p> <p>Evaluering: Klarte elevane å vere gode lyttarar? Var det vanskeleg å tenkje på å vere ein aktiv lyttar samtidig som ein skulle tenkje på kva ein sjølv skulle seie? Kva gjorde dei konkret for å vere gode lyttarar?</p> <p>Eigenvurdering skjer ut frå dei utarbeidde kriteria: Elevane får utdelt eller lagar tre lappar kvar, ein grøn, ein gul og ein raud.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grøn: fekk det til • Gul: fekk det halvvegs til • Raud: fekk det ikkje til <p>Læraren tek for seg eitt og eitt kriterium frå tavla, elevane held opp ein lapp som seier i kva grad dei tenkte på og klarte å halde seg til kriteria under samtalen: heilt (grøn lapp), delvis (gul) eller ikkje (raud).</p>

Undervegsvurdering

Elevane tek del i vurderingsarbeidet ved å vere med på å utarbeide kriterium for kva ein god lyttar er. Dei skal òg vurdere sin eigen lytteinnsats på slutten av opplegget. Det er viktig at eigenvurderinga på dette årssteget har ein konkret form som er tilpassa årssteget.

Utdjupande kommentarar

Dersom du vel å bruke dette opplegget på 1.årssteget og synest dikt blir for abstrakt som utgangspunkt for samtalen, kan du velje eit eventyr, eit bilete eller ei forteljing. For elevar i samiske område kan det vere aktuelt å bruke ei forteljing med samisk innhald (Sjå til dømes idéheftet *Gávnos* s. 28) Det kan òg fungere fint å ta utgangspunkt i eit erfaringsnært emne eller ei hending elevane er opptekne av. Det er viktig at oppgåvene eller spørsmåla til emnet engasjerer elevane, og at dei får tid og rom til både å lytte og å tale slik at dei får høve til å praktisere reglane for aktiv lytting og munnleg samhandling.

Dersom du ønskjer å fokusere berre på lytting utan munnleg samhandling, eller du vil arbeide vidare med lytteforståing, kan du trekkje inn kompetansemålet

Eleven skal kunne

- lytte etter, forstå, gjengi og kombinere informasjon

Elevane kan lytte til ei forteljing læraren les, eller frå ei lydbok. Så kan dei munnleg gi att hovudinnhaldet i forteljinga, teikne teikningar eller lage tablå der dei viser scener frå forteljinga. Avhengig av nivået, kan nokre elevar òg få skrive. Læraren kan kommentere teikningane og/eller tablåa, eventuelt dei skriftlege tekstane.

Progresjon

Dette opplegget byggjer på ei liknande formulering i *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, der det står at barnehagen skal bidra til at barna «lytter, observerer og gir respons i gjensidig samhandling med barn og voksne og at barna blir kjent med bøker, sanger, bilder, media m.m.» Opplegget peikar fram mot mål på 4.årssteget der elevane skal arbeide vidare med aktiv lytting både for å gi att eit innhald og for å utforske eit fagleg innhald i munnleg samhandling med andre, anten i form av dramatisering, samtale eller diskusjonar.

Meir om lesing og munnlege ferdigheiter

http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/B%C3%B8ker%20og%20hefter/pdf_utgaver/UIS_Bok_i_bruk_1-4.pdf

http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/pdf-filer/eg_spelte_teater_i_dag.pdf

Samisk innhold på tvers av læreplaner (Gávnos)

Eksempel 2: Planlegge og skrive en argumenterende tekst

3. - 4. årstrinn

Å skrive argumenterende tekster er nytt for elevene på 4.årstrinn. Opplegget nedenfor beskriver hvordan du som lærer kan introdusere elevene for slike tekster. Elevene skal lære hva et argument er og hvordan det kan brukes, og anvende denne kunnskapen i en enkel argumenterende tekst de planlegger og skriver selv. Teksten skal presentere fordeler og ulemper med å spille dataspill, og konkludere med elevens egen mening. Elevene skriver på bakgrunn av skriverammer og modelltekster læreren deler ut.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene til dette opplegget er hentet fra hovedområdene *Muntlig* og *Skriftlig kommunikasjon*.

Eleven skal kunne

- bruke et egnet ordforråd til å samtale om faglige emner, fortelle om egne erfaringer og uttrykke egne meninger
- bruke ulike typer notater og eksempeltekster som grunnlag for egen skrivning
- strukturere tekster med overskrift, innledning, hoveddel og avslutning
- skrive enkle fortellende, beskrivende og argumenterende tekster

Forslag til læringsmål

Læringsmålene kan utformes slik for å bygge opp en forståelse av hva det vil si å argumentere, og hvordan en argumenterende tekst kan struktureres.

Eleven kan

- forstå at det er forskjell på fakta og egen mening
- forstå hva et argument er
- skille mellom et godt og et dårlig argument
- se en sak fra to sider
- strukturere innholdet i teksten med hjelp av en skriveramme

Grunnleggende ferdigheter

De grunnleggende ferdighetene som er vektlagt i dette opplegget, er muntlige ferdigheter og skriving. De grunnleggende ferdighetene i skriving kommer spesielt til uttrykk i arbeid med å planlegge, revidere og skrive teksten. De muntlige ferdighetene blir ivaretatt gjennom førskrivingsaktiviteter som individuelle refleksjoner, samtaler og diskusjoner.

Undervisningsopplegget

Her finner du eksempel på hvordan du kan gjennomføre et undervisningsopplegg på bakgrunn av kompetansemålene og læringsmålene ovenfor. Opplegget består av to deler: 1 Forklaring og modellering 2 Skriving av argumenterende tekst

Hva	Hvordan
Motivasjon	For å bevisstgjøre elevene på at de argumenterer i hverdagen, tar læreren utgangspunkt i en sak mange diskuterer med foreldrene ved middagsbordet, for eksempel leggetider, ukepenger, godteri eller datatid: Hvis foreldrene sier: «Du får bare sitte med data en halv time hver dag.» Hva vil elevene svare da, hvordan og hvorfor?
Samtale om forskjell på kunnskap og egen mening	Lærer samtaler med elevene om hva som er forskjellen på kunnskap og egen mening. For å tydeliggjøre skillet, får elevene etterpå en tekst der de i par skal finne hvilke momenter i teksten som er kunnskap, og hvilke som er egen mening (fig.1).
Samtale om hva et argument er og hva som skiller et godt og et dårlig argument	Lærer forklarer for elevene hva et argument er, og i hvilke situasjoner vi bruker argumenter. Elevene diskuterer også sammen med læreren forskjellen på gode og dårlige argumenter.
Finne argumenter for og i mot dataspill	Elevene arbeider i par eller grupper med å finne argumenter for og mot dataspill. Elevene setter argumentene inn i en skriveramme som læreren har modellert bruken av (fig.2).
Planlegge og skrive en tekst	Elevene bruker skriverammen med setningsstartere for å skrive en argumenterende tekst. Læreren har på forhånd modellert hvordan dette skal gjøres. (fig.3). Elevene kan skrive individuelt eller i samarbeid med medelever.
Vurdering	Elevene utarbeider vurderingskriterier sammen med lærer før de begynner å planlegge og skrive teksten.

Underveisvurdering

Dersom du ønsker å konkretisere hvordan en god argumenterende tekst er bygd opp, kan det være hensiktsmessig å utarbeide kjennetegn på høy måloppnåelse. På dette stadiet bør kjennetegnene være konkrete, enkle og tydelige, gjerne formulert punktvis ut fra elevens ståsted. På bakgrunn av punktene kan lærer og elev samtale om grad av måloppnåelse, og eleven vil kunne foreta en enkel egenvurdering.

Jeg har

- en innledning som forklarer hva teksten handler om
- med minst tre argumenter for bruk av dataspill

- med minst tre argumenter mot bruk av dataspill
- en avslutning der jeg sier hva jeg mener om bruk av dataspill

Utdypende kommentarer

For å lykkes med argumenterende skrijving, bør oppgavene i starten knyttes til erfaringsnære tema. Det vil si at elevene bør engasjeres gjennom aktuelle emner og hendelser de er særlig opptatte av og har en personlig tilknytning til. Når tema for argumentasjonen engasjerer, vil elevene lettere kunne se saken fra flere sider, og finne relevante argumenter som taler for og imot.

Som en førskrivingsstrategi er det også et poeng at du som lærer bruker tid på emnet det skal skrives om. Elevene kan lese tekster i ulike sjangre om emnet. Samtaler lærer-elever og samtaler elev-elev er svært nyttige for å kunne aktivere forkunnskap om og skape motivasjon til ny læring om det aktuelle temaet. Tenkeskriving <http://www.skrivesenteret.no/ressurser/tenkeskriving-i-grunnskolen/er> også en strategi som er hensiktsmessig å bruke som motivator i skrivesituasjoner. Elevene skriver da fritt i noen minutter om sine assosiasjoner om emnet.

Når argumenterende skrijving blir introdusert, må elevene veiledes gjennom hele prosessen. Du bør modellere hver enkelt del tydelig, samtidig som du forklarer og begrunner valg som blir gjort underveis. Skriverammene er en god støtte for elevene i en startfase.

Opplegget kan varieres i forhold til ulike aldersgrupper/elevgrupper ved å bruke andre saker eller tema som utgangspunkt for drøfting og skrijving av argumenterende tekster. For voksne deltakere kan det for eksempel presiseres om de skal skrive om barn eller voksne som spiller dataspill. Modelltekstene vil enkelt kunne tilpasses ulike tema.

Progresjon

Kompetansemålene i dette opplegget er en videreføring av målene på 2.trinn der elevene skal skrive enkle beskrivende og fortellende tekster etter mønster fra enkle eksempeltekster og andre kilder for skrijving. Enkel argumenterende skrijving introduseres på 4.trinn, og videreføres på 7.trinn hvor elevene også skal kunne tilpasse egne tekster til formål og mottaker. Fra og med 5. trinn skal de også arbeide videre med skillet mellom meninger og fakta og bruke denne kunnskapen i muntlig kommunikasjon med andre.

Mer om argumenterende skrijving og modellering

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/argumenterende-skrijving/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/skriveopplegg-argumenterende-skrijving/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/rammer-for-skrijving-1>

Eksempel 3: Skrive en digital tekst med hyperkoblinger (med vekt på tilpasset opplæring)

Dette eksempelet viser hvordan du kan integrere sentrale verdier for tilpasset opplæring i et undervisningsopplegg.

5. – 7. årstrinn

I læreplanen blir begrepet sammensatte tekster brukt i forbindelse med elevenes egen skrijving første gang etter 7. trinn. I dette opplegget skal elevene skrive en digital fagtekst med hyperkoblinger om et gitt emne. De skal bruke digitale verktøy for å innhente og strukturere informasjon om emnet, og samarbeide med andre om å planlegge, utforme og vurdere en egen digital tekst som inneholder bilder og hyperkoblinger. Opplegget kan være et tverrfaglig samarbeid, der det faglige emnet hentes fra et annet fag. Tilpasset opplæring: I dette opplegget er særlig verdiene inkludering, medvirkning og variasjon som er ivarettatt.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene til dette opplegget er hentet fra hovedområdene *Skriftlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*.

Elevene skal kunne

- bruke digitale kilder og verktøy til å lage sammensatte tekster med hyperkoplinger og varierte estetiske virkemidler
- gi tilbakemelding på andres tekster ut fra faglige kriterier og bearbeide egne tekster på bakgrunn av tilbakemeldinger
- referere, oppsummere og reflektere over hovedmomenter i en tekst
- kjenne til opphavsrettslige regler for bruk av kilder

Forslag til læringsmål

Kompetansemålene til dette opplegget er såpass tydelige og konkrete at du som lærer kan vurdere om det er nødvendig å konkretisere dem videre i egne læringsmål. Her finner du forslag til eventuelle læringsmål elevene kan jobbe fram mot. Drøft med elevene hva som ligger i læringsmålene: Hva vil det for eksempel si å gi *konstruktive tilbakemeldinger*? Hvordan gjør vi det? Juster eventuelt formuleringene på bakgrunn av samtalen dersom de trenger tydeliggjøring. Dersom du formulerer målene ut fra elevens ståsted, kan det bli tydeligere for eleven hva som forventes ham eller henne gjennom hele prosessen:

Jeg kan

- bruke data til å skrive tekster med hyperkoblinger
- legge inn illustrasjoner i tekst
- lage vurderingskriterier for skriftlig arbeid
- gi medelever konstruktive tilbakemeldinger ut fra kriterier
- bearbeide tekst i samsvar med tilbakemeldinger og framovermeldinger

Grunnleggende ferdigheter

Lesing, skriving og digitale ferdigheter er de grunnleggende ferdighetene elevene arbeider mest med i dette opplegget. De bruker lesestrategier for å systematisere innholdet i tekster om emnet de skal skrive om, og skrivestrategier for å planlegge, utforme og revidere egen tekst. Digitale ferdigheter bruker de når de innhenter og behandler informasjon, og når de skaper og redigerer egne digitale tekster. Dersom tekstene de innhenter og/eller produserer selv inneholder grafiske framstillinger, tabeller eller statistikk, vil elevene også bruke den grunnleggende ferdigheten å kunne regne.

Regning i norsk

Tilpasset opplæring: Erfaringer, kompetanse og potensial

Elevene vil være på ulike nivåer når det gjelder de grunnleggende ferdighetene som er aktualisert i dette opplegget. Minoritetsspråklige elever kan trenge ekstra støtte når de skal forholde seg til språklig utfordrende tekster på nett, og det være viktig å samtale om ukjente ord og begreper når de samler informasjon om «sitt» emne. Støtten kan komme gjennom målrettet lærerstyrt arbeid med for eksempel tematisk ordbank, og/eller fra samhandling med mer kompetente elever med norsk som morsmål.

Språkutviklende arbeid i alle fag i grunnskolen (NAFO)

Andre elever kan ha ekstra kompetanse når det gjelder digitale ferdigheter, og kan gis ekstra oppgaver, utfordringer og/eller ansvar når elevene skal utforme egne digitale tekster.

Undervisningsopplegget

Her finner du eksempel på hvordan du kan gjennomføre et undervisningsopplegg på bakgrunn av kompetansemålene og læringsmålene ovenfor. Opplegget består av fire deler: 1 Hva er en god fagtekst på nett? 2 Innhenting og strukturering av informasjon 3 Utforming av digital fagtekst 4 Vurdering av produkt og prosess

Hva	Hvordan
-----	---------

<p>Motivasjon og forarbeid</p>	<p>Lærer introduserer seg som forlagsredaktør og orienterer om forlagets nettbaserte fagbøker. Hun presenterer mulige emner for forlagets nye fagbok på nett, og inviterer elevene til å komme med synspunkter. Hvilket emne bør den nye nettboka ha, og hvilke delemner/tema bør den bestå av? Dersom boka skal handle om «vær og uvær», kan temaene for eksempel være orkaner, storm, sol og varme, regn, naturkatastrofer eller vær i ulike deler av verden. Redaktøren noterer forslagene på tavla, og kommer sammen med klassen fram til emne og deltema. Hun ber elevene levere inn en lapp med ønsket tema (evt med alternativ) med en kort begrunnelse.</p> <p>Tilpasset opplæring: Inkludering og verdsetting</p> <p>Forlagsrammen gir elevene en samlande felles opplevelse som utgangspunkt for opplegget. Gjennom dialogen om innholdet i fagboka, gir lærer alle elevene mulighet til å komme med synspunkter og innspill både muntlig og skriftlig ut fra egne erfaringer og interesser. Lærer møter elevene med positive forventninger, og viser at han/hun verdsetter innspillene ved å bruke dem i utformingen av opplegget.</p>
<p>Rammer for arbeidet</p>	<p>Elevene får tildelt jobb/tema så langt mulig etter ønske og forlagsredaksjonen samles med redaktøren som leder. Redaktøren skisserer rammer og framdriftsplan for arbeidet med fagboka: tidsbruk, organisering, innhenting og strukturering av stoff, utarbeiding av tekster, arbeid med hyperkoblinger, korrekturarbeid og tidsfrister. Arbeidsplan og tidsfrister blir lagt ut på læringsplattformen og hengt opp i redaksjonen.</p> <p>Hva er en god fagtekst på nett? Redaksjonen drøfter seg fram til kriterier. Disse kan for eksempel gå på bruk av fonter, mengde tekst på siden, bruk av bilder og hyperkoblinger og språkbruk. Redaksjonen bør også drøfte hvilke ressurser det er greit å koble videre til, som andre tekster, TV-klipp, filmer, intervjuer, osv. Kriteriene bør være på plass før arbeidet med tekster starter opp.</p> <p>Tilpasset opplæring: Variasjon og stabilitet</p> <p>For å sikre best mulig læringsutbytte for alle elever, er det viktig at de får tydelige rammer for hva de skal lære, hvordan de skal arbeide og hva som forventes av dem. Dette innebærer at både praktiske avtaler, læringsmål og kjennetegn på måloppnåelse er tydelige og forståelige. Samtidig kan konseptet tilpasses og differensieres gjennom å gi elevene valgmuligheter når det gjelder type oppgaver og utforming av disse innenfor rammen.</p>
<p>Arbeid med tekst</p>	<p>Elevene jobber i par eller grupper med tekstene slik at de kan støtte hverandre gjennom prosessen fra informasjonsinnhenting, idémyldring, utkast og respons. De kan ha nytte av strategier som VØL/VØSL-skjema, tanke- eller temakart når de skal velge ut og strukturere fagstoffet og planlegge egen tekst.</p> <p>Elevene starter så skrivearbeidet. De velger ut bilder og organiserer teksten med hyperkoblinger. Redaktøren kan arrangere kurs for dem som ikke vet hvordan man lager hyperkoblinger. Videre har redaktøren arbeidssamtaler med gruppene i tur og orden. Her gis det tilbakemeldinger og framovermeldinger i henhold til kriteriene.</p> <p>Halvveis i skriveprosessen samles alle til et redaksjonsmøte hvor hver gruppe presenterer sitt bidrag og får tilbake- og framovermelding på arbeidet så langt. Her diskuteres også tidsfrister og videre arbeid for å nå målet.</p> <p>Den ferdige fagboka legges på elevenes læringsplattform. Læreren gir en vurdering av de enkelte tekstene ut fra vurderingskriteriene som ble utarbeidet.</p> <p>Tilpasset opplæring: Medvirkning og relevans</p> <p>Elevene støtter hverandre gjennom skriveprosessen, og øves opp i å bli bevisste på hva de kan, hva de skal lære og hvordan de skal arbeide. De deltar i problemløsende aktiviteter, tar valg som har konsekvenser for læringen og vurderer seg selv og andre. Til slutt reflekterer de over egen læringsprosess, og vurderer</p>

hvilken relevans det de har jobbet med, kan ha ut over skolearbeidet. Når elevene trekkes inn som aktører i eget læringsarbeid, kan det være med på å utvikle deres metakognitive og selvregulerende evner.

Avslutning og læringsamtale

Læringsmålene hentes fram igjen, og elevene får snakke om hva de har lært og hvordan prosessen har vært. Læringsamtalen fungerer best dersom lærer stiller åpne spørsmål, for eksempel

- Hva er du/dere mest fornøyd med?
- Hva var mest utfordrende/vanskelig?
- Hvorfor kan det være vanskelig å gi konstruktive tilbakemeldinger?
- Hvordan jobbet du/dere for å bearbeide teksten i samsvar med tilbakemeldingene?
- Fikk du sagt meningen din i gruppa? Hvordan greide du å respektere andres meninger?

Elevene kan eventuelt besvare spørsmålene skriftlig.

Underveisvurdering

Elevene har sammen med redaktøren kommet fram til hva som kjennetegner et godt sluttprodukt. Kjennetegnene kan formuleres punktvis eller som sammenhengende tekst. En sammenhengende tekst kan formuleres på denne måten:

- Elevene viser gjennom arbeidet og ferdig produkt at de kan skrive en sammensatt tekst med informativt innhold, ryddig layout og klar språkbruk. Teksten er logisk bygget opp med tanke på lesevei og har instruktive illustrasjoner og relevante hyperkoblinger.

Utdypende kommentarer

Dette opplegget er relativt krevende for de laveste trinnene, men kan forenkles på ulike måter. Bruker du opplegget på 5.trinn, vil elevene sannsynligvis trenge en del hjelp til å hente inn og strukturere relevant stoff. For minoritetsspråklige elever vil det være viktig å samtale om ukjente ord og begreper når de samler informasjon om «sitt» emne. Dersom en gjør opplegget tverrfaglig og knytter det til noe elevene holder på med eller nettopp har arbeidet med i andre fag, vil denne delen av opplegget være enklere for yngre og/eller minoritetsspråklige elever.

For eldre elever kan opplegget utvides ved at de må skrive en formell søknad om jobb til forlaget der de gir uttrykk for hvilket emne/tema de ønsker å skrive om og hvorfor. Her må du som lærer modellere, og elevene skrive etter rammer for hvordan en søknad skal utformes. Elevene sender søknaden til forlagsredaktøren på læringsplattform.

Opplegget legger opp til en læringssituasjon som er relevant for yrkeslivet, og passer derfor godt for voksne deltakere. Tema kan tilpasses voksnes interesser og erfaringer. Opplegget kan også organiseres slik at det ligner mer på en autentisk arbeidssituasjon i et forlag ved at alle timene i en avgrenset tidsperiode benyttes til oppgaven. En slik løsning vil kunne gi elevene/deltakerne mer fordypning og en følelse av å jobbe i en redaksjon. Da kan hver morgen starte med redaksjonsmøter og framovermeldinger.

Tilpasset opplæring: Differensiering og variasjon

Differensiert undervisning tar hensyn til at elever har ulike evner og interesser og at de lærer på ulike måter og i ulikt tempo. For elever som trenger lengre tid og tettere oppfølging på å produsere en fagtekst på nett, kan lærer/redaktøren arrangere kurs der han eller hun modellerer hvordan man bygger opp en slik tekst. Datakyndige elever kan få ekstra utfordringer gjennom å kurse medelever for eksempel i hvordan man lager hyperkoblinger.

Progresjon

Kompetansemålene i dette opplegget innebærer en videreføring av kompetansemålene på 4. årstrinn der elevene skal lage tekster som kombinerer ord, lyd og bilde, med og uten digitale verktøy. Progresjonen på 7.trinn ligger i tydeligere krav til utforming og bearbeiding av digitale tekster. Opplegget peker framover mot 10.årstrinn der elevene skal arbeide videre med å planlegge, utforme og bearbeide egne

tekster manuelt og digitalt. På 10.trinn er det forventet at elevene skal ha et mer kunnskapsbasert grunnlag å vurdere egne og andres tekster ut fra.

Mer om strategier, digital lesing og skriving

- [Digitale ferdigheter](#)
- [Sammensatte tekster \(NDLA\)](#)
- [Adptasjon fra novelle til film, digitale verktøy til bruk i skriveopplæringen \(Skrivesenteret\)](#)

Eksempel 4: Eksperimentere med skriving på sidemålet

5.-7. årssteget

Dette opplegget handlar om møtet med sidemål, og passar best for dei som ikkje har skriva på sidemålet før. I opplegget får elevane lesa, samtala om tekst og språk og eksperimentera med å skriva på sidemålet. For elevar som har nynorsk som sidemål, kan det å skriva på nynorsk vera nytt og uvant, difor legg dette opplegget vekt på å letta vegen inn i skriving ved å bruka kjende tekstar, motiverande oppgåver, knyta skriving til lesing og å lata elevane byggja seg opp kunnskap om språket. Dersom elevane har bokmål som sidemål, har dei gjerne meir erfaring med sidemålet frå før. Då må du som lærar vurdere kva delar av opplegget som verkar relevant.

Kompetansemål det blir arbeidd med

Kompetansemåla til dette opplegget er henta frå hovudområda *Skriftlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*.

Elevane skal kunne

- eksperimentere med skriving av enkle tekster på sidemål
- lese et bredt utvalg norske og oversatte tekster i ulike sjangere på bokmål og nynorsk, og reflektere over innhold og form i teksten
- sammenligne språk og språkbruk i tekster på bokmål og nynorsk

Forslag til læringsmål

Læringsmål til dette opplegget kan konkretisera kva som ligg i uttrykket «språk og språkbruk» i kompetansemålet, og kva type tekst elevane skal lesa og skriva.

Elevane kan

- samanlikna eit utval verb, substantiv og adjektiv på nynorsk og bokmål
- samtala om ord og ordformer på sidemålet
- kjenna til eit litterært verk omsett til sidemålet
- gjera skrivehandlingar som å stilla spørsmål, skildra sanseopplevingar eller instruera på sidemålet
- skriva ein kort tekst på sidemålet saman med ein medelev

Grunnleggjande ferdigheiter

I dette opplegget arbeider elevane med dei grunnleggjande ferdigheitene å lesa, å skriva og munnlege ferdigheiter. Dei arbeider med lesing når dei les utdraget frå den litterære teksten og skriv ned spørsmål til og ord frå teksten, og i klassesamtalen om språket i teksten. Lesinga, tekst/språksamtalen og dei korte grammatikkoppgåvene utgjer innleiande fasar i skrivearbeidet: emnehjelp og å byggja seg opp eit språk å skriva på. I det avsluttande skrivearbeidet arbeider elevane også med revisjons- og slutføringsfasane saman med ein medelev. Munnlege ferdigheiter brukar elevane i tekst- og språksamtalane og i samskrivingsarbeidet.

Undervisningsopplegget

Opplegget har tre fasar: 1 Lesing og tekstsamtale, 2 Korte oppgåver, både grammatikkoppgåver og enkle skriveoppgåver, 3 Skrivning av tekst på sidemålet

Planlegging og motivasjon	<p>Det er viktig at teksten ein brukar som innleiing til opplegget, er motiverande for elevane. <i>Charlie og sjokoladefabrikken</i> av Roald Dahl er omsett til både nynorsk og bokmål. Den kan vera ein god start på det å skriva sidemål, fordi det er ein tekst mange kjenner til frå før, og ein spennande og lettlesne tekst.</p> <p>Du treng også ei matoppskrift på sidemålet til elevane som kan brukast som modelltekst.</p>
Lesing og tekstsamtale	<p>Elevane/læraren les tekstutdraget frå <i>Charlie og sjokoladefabrikken</i>. Medan elevane les, kan dei notera ned på gule lappar: ord/ordformer dei trur er nynorskord (dersom nynorsk er sidemålet), /ord/ordformer dei trur er bokmålsord (dersom bokmål er sidemålet), ord dei lurar på. Orda elevane har skrive opp, er eit godt utgangspunkt for klassesamtale om skilnader og likskapar mellom nynorsk og bokmål, og kan vera starten på klassen sin ordbank på sidemålet. Dei kan reinskrivast og hengjast opp som ei liste i klasserommet.</p>
Kortoppgåver med vekt på ordklassar	<p><i>Elevane samarbeider om å laga ei oppskrift på fruktsalat.</i></p> <p><i>Handleliste (substantiv)</i></p> <p>Elevane skriv ned ei liste over kva dei vil ha i ein fruktsalat. Om dei lurar på korleis eit ord vert skrive på sidemålet, kan dei spørja kvarandre, gissa eller spørja læraren. Når alle etterpå fortel kva ord dei har skrive, kjem ein fram til at dette er substantiv. Elevane kan samla substantiva sine på lappar i ein konvolutt som heiter substantiv. I klassesamtalen om dette bør ein koma fram til at i ubunden form eintal er mange substantiv heilt like på nynorsk og bokmål, skilnaden syner seg når orda skal bøyst.</p> <p><i>Oppskrift (verb)</i></p> <p>Så skal elevane laga ei oppskrift basert på handlelista. Dette kan læraren godt introdusera ved å syna fram ei matoppskrift på sidemålet på smartboard/prosjektor (<u>til dømes Fiskebollar i karri på s 63 i Kokebok for alle, gjeven ut av Helsedirektoratet</u>), og snakka om korleis denne typen instruerande tekstar er bygde opp og om kva rolle verba har. Ein kan også seia noko om skilnaden på nynorsk og bokmål når det gjeld verb. Elevane kan skriva ned verba på lappar og leggja dei i ein konvolutt merkt verb. Så kan elevane skriva oppskrifta på fruktsalaten. Dei kan teikna til om dei vil. Læraren kan vera tilgjengeleg, og dei kan spørja henne om dei lurar på korleis noko vert skrive på sidemålet.</p> <p><i>Lukt og smak (adjektiv)</i></p> <p>I den siste oppgåva kan elevane få i oppgåve å skildra lukt, smak og utsjånad på fruktsalaten slik at andre får lyst til å smaka. To setningar er nok. Då kjem dei truleg til å nytta seg av adjektiv. Læraren kan godt oppsummara denne oppgåva med å spørja kva ord elevane har brukt for å skildra fruktsalaten, og fortelja om adjektiva sine oppgåver, og syna bøyinga på dei adjektiva elevane kjem med. Adjektiva kan hengjast i ein adjektivkonvolutt.</p>
Enkel skriveoppgåve	<p><i>Fortel meg ei gåte (spørjeord, besjeling, presentasjonsskriving)</i></p> <p>Elevane skal laga ei gåte der dei vel ein ting eller eit dyr og skriv menneskelege eller umenneskelege eigenskapar ved det. I gåta skal ein skriva «eg» i staden for tingen, og avslutta med «Kven er eg?» eller «Kva er eg?». Som ei innleiing kan læraren og/eller klassen i fellesskap laga ei gåte på tavla. Døme på ei gåte:</p> <p>Hos meg er det god plass</p> <p>Eg ligg og ventar på at du skal finna meg</p>

Cirka halv tolv, kvar dag, gjer du det

No søv eg i sekken

Kven er eg?

Elevane kan arbeida saman to og to om å laga ei gåte. Dei kan bruka ordkorta dei har samla som ei støtte, og dei kan laga ein ny konvolutt med spørjeord. Når gåtene er ferdige, les eller fortel forfattarparet gåta si, og klassen skal gissa. Kunsten er å laga gåtene akkurat passe vanskelege. Dersom ingen greier det, kan forfattarane seia ein eigenskap til, på sparket.

Etter gissetevlinga kan elevane laga ein presentasjonsversjon av gåtene, der ein har ein korrekturverkstad og skriv dei fint anten for hand eller på data. Desse kan samlast i eit gåtehefte som ein kopierer slik at kvar elev får eit eksemplar, som eit synleg prov på at alle kan skriva litt på sidemål.

Undervegsvurdering

Dette opplegget er ein introduksjon til sidemålet og er meint å invitera til eksperimentering meir enn prestasjonar. Difor er det viktig at elevane får drive mykje utprøvande skrivning som ikkje skal sluttvurderast.

Individuell undervegsvurdering/vurdering for læring vil vera mest aktuelt der læraren kan rettleia i arbeidet med å skriva ei oppskrift og i arbeidet med gåteproduksjon, både når det gjeld sjølve gåta (kva som er lett og vanskeleg, kva som er ein god idé, osv) og i slutføringsfasen.

Utdjupande kommentarar

Du kan variera med kor stort utdrag av boka elevane skal lesa i fase 1, avhengig av om dei er på 5., 6. eller 7. steget. For yngre elevar kan ein gjera opplegget i fase 2 meir praktisk ved å laga og eta fruktsalaten.

Dersom ein tek opplegget i bruk på sjuande steget, kan ein gå noko grundigare inn på dei grammatiske kategoriane enn det er lagt opp til her, og kanskje skriva bøyning bakpå ordkorta. På sjuande steget kan også denne fagteksten om sjokolade av Erik Fooladi gje høve til differensiering: <http://www.naturfag.no/artikkel/vis.html?tid=1547253>.

Elevane kan arbeida vidare med oppskrifta med å laga ein teikneserie basert på henne. Då kan oppskrift-teikneserien vera eit sluttprodukt i sidemålsarbeidet. Sjå eksempel her: <http://www.nynorsksenteret.no/teikneseriar/diktilteikneserie.html>

Når ein skriv inn replikkar i tomme teikneseriebobler får ein god støtte i bileta og storleiken på snakkebobla. Bruk gjerne desse teikneseriane frå Nynorsksenteret: <http://www.nynorsksenteret.no/teikneseriar/Bobler.pdf>, eller finn dine egne som du skannar og retusjerer.

Progresjon

Når dei kjem til 5.-7. årssteget, er elevane vande med å lytta til og lesa tekstar på bokmål og nynorsk, men det å skriva på sidemålet er nytt. På dette årssteget er ikkje kompetansekrava høgare enn at elevane skal få prøva seg fram på enkle tekstar utan krav til sjanger eller teksttype. Progresjonen fram til 10. årssteget er relativt bratt. Etter 10. årssteget skal elevane skriva same type tekstar på sidemål og hovudmål, og kunna tilpassa sidemålstekstane sine til mottakar, formål og medium på same vis som dei gjer med tekstane dei skriv på hovudmålet sitt.

Meir om lesing og skrivning på sidemålet

<https://nynorsksenteret.no/>

Eksempel 5: Retoriske appellformer i muntlig kommunikasjon

8.-10.årstrinn

I dette opplegget skal elevene få en første innføring i hvordan språklige virkemidler kan brukes til å overbevise en mottaker. Dette kan ruste elevene til å forstå sin egen mottakerposisjon i hverdagslivet, og til å kunne velge virkemidler når de selv ønsker å overbevise andre. Gjennom rollespill kan elevene vurdere om virkemidlene de bruker virkelig underbygger den appellformen de ønsker å oppnå: Fremstår rollen med troverdighet (etos)? Er det fornuften (logos) som styrer rollen? Eller er det følelsene (patos) som dominerer rolleutøveren?

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene til dette opplegget er hentet fra hovedområdene *Muntlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*.

Eleven skal kunne

- gjenkjenne retoriske appellformer og måter å argumentere på
- vurdere egne og andres muntlige framføringer ut fra faglige kriterier

Forslag til læringsmål

Læringsmålene kan utformes som "jeg kan"-mål for å tydeliggjøre for elevene hva som forventes av dem når de er ferdige med opplegget:

Jeg kan

- forklare hva etos, logos og patos er
- identifisere etos, logos og patos i muntlig kommunikasjon
- bruke kunnskap om retoriske appellformer til å overbevise
- vurdere egen og andres bruk av appellformer

Grunnleggende ferdigheter

I dette opplegget er muntlige ferdigheter vektlagt. Elevene skal gjenkjenne de ulike appellformene gjennom aktiv lytting, og skal bruke kunnskap om appellformene i samtale med andre i en gitt kommunikasjonssituasjon. Elevene skal også planlegge, gjennomføre og vurdere et rollespill der de må bruke teoretisk kunnskap i muntlig samhandling.

Undervisningsopplegg

Opplegget består av tre deler: 1 En introduksjonsdel der ny kunnskap knyttes til elevenes egne erfaringer 2 En rollespillsituasjon der elevene bruker den nye kunnskapen i et rollespill 3 En avslutning der elevene kommenterer og vurderer eget arbeid og læring.

Hva	Hvordan
Motivasjon og forarbeid	<p>Lærer stiller elevene overfor en velkjent og aldersrelevant situasjon, for eksempel følgende:</p> <p>Du har lyst til å gå på kino med venner, men mor sier du må gjøre lekser.</p> <p>Deretter blir elevene bedt om å lage tre argumenter for hvorfor de bør få viljen sin.</p> <p>Lærer får høre argumentene til elevene i plenum, og sorterer dem på tavla ut fra om de appellerer til fornuft, følelser eller egen person.</p>
Introdusere appellformene	Læreren introduserer begrepene etos, logos og patos ved å knytte dem til elevenes argumenter og gir eventuelt en enkel presentasjon av retorikktradisjonen fra antikken.
Rollespilldiskusjon	<p>Elevene får i oppgave å gjennomføre rollespilldiskusjoner i grupper. Hver gruppe trekker et rollekort som beskriver en situasjon der personene skal forsøke å overbevise hverandre om noe. På kortet kan det stå hvilke roller som inngår i situasjonen, men elevene kan også selv tenke ut dette. Slike situasjoner kan for eksempel gå ut på å overbevise noen om å</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. få utsatt en viktig skoleoppgave en ukes tid 2. få penger til et dyrt språkkurs i utlandet i sommerferien 3. få noen til å bli med i en organisasjon eller et politisk ungdomsparti <p>Hver enkelt elev trekker så et kort der det står enten logos, patos eller etos. Det vil si at de må bruke en av appellformene når de argumenterer.</p> <p>Gjennom rollespillet bruker elevene virkemidler som fremhever karakteristiske trekk ved de retoriske appellformene.</p> <p>Dersom gruppene ønsker det, kan de filme rollespilldiskusjonene sine og eventuelt vurdere innslagene i etterkant.</p>
Oppsummering og vurdering	Elevene samtaler i gruppene om sin egen og andres utførelse i rollespillet. Klarte de å formulere argumenter ut fra de retoriske appellformene? Hvilke appellformer var best egnet til å overbevise i denne sammenhengen? Hvem fikk viljen sin til slutt – og hvorfor? Gruppene oppsummerer synspunktene på egen innsats i samlet klasse.

Utdypende kommentarer

Dette opplegget er en første innføring i retorisk tenkning og bør gjøres så konkret og erfaringsnært som mulig for elevene. Hensikten med opplegget er å gjøre elevene kjent med appellformene så de kan gjenkjenne dem i andres utsagn og øve seg på å bruke dem når de selv skal overbevise noen om noe. I en slik begynnerfase er det viktigst å inspirere og veilede elevene når de skal gjøre kunnskap om til praksis, og det har det liten hensikt å vurdere rollespillet på bakgrunn av detaljerte kjennetegn på måloppnåelse.

Bruker du opplegget på 10.trinn og/eller ønsker et sluttprodukt som lettere lar seg vurdere, kan elevene få i oppgave å utarbeide en muntlig appell. Appellen kan være knyttet til et emne eller en sak eleven selv ønsker å overbevise andre om, eller den kan knyttes til rollespillet ved at elevene strukturerer argumentene i «sin» sak til en kort muntlig tekst.

Dersom du som lærer velger å introdusere de retoriske appellformene mot slutten av ungdomstrinnet, kan opplegget gjøres tverrfaglig. I samarbeid med lærer i for eksempel samfunnsfag, kan du knytte opplegget sammen med styringssett i Norge og de politiske partiene. Klassen kan se på filmklipp fra politiske taler og debatter og diskutere hvordan de forskjellige appellformene er representert.

Du kan tilpasse opplegget til voksne deltakere ved å legge perspektivet hos den voksne i rollespillsituasjonene som er skissert ovenfor, eller konstruere andre situasjoner som er relevante for voksne.

Progresjon

Kompetansemålene i dette opplegget innebærer en videreføring av kompetansemålene på 7. årstrinn, der elevene blant annet skal opptre i ulike språkroller gjennom drama-aktiviteter, opplesing og presentasjon. Fra 7.trinn har de også med seg kompetanse i å uttrykke seg med et variert ordforråd tilpasset kommunikasjonssituasjonen og å vurdere andres muntlige framføringer etter kriterier. Det nye på 10.trinn ligger i å knytte dette til de retoriske appellformene. Opplegget peker fremover mot kompetansemål på Vg1 der elevene blant annet skal bruke kunnskap om retoriske appellformer i presentasjoner og mestre ulike roller i samtaler, diskusjoner, dramatiseringer og presentasjoner.

Mer om retorikk og muntlig samhandling

<http://www.uib.no/infomedia/39673/virksomme-ord>

<http://ndla.no/nb/node/59802>

<http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utdanningsetaten%20%28UDE%29/Internett%20%28UDE%29/PED/VFL/8c-Muntlige%20aktiviteter.pdf>

Eksempel 6: Mengdelesing, lesestrategier og muntlig formidling

8.-10.årstrinn:

Et viktig formål med leseopplæringen i norskfaget er å stimulere elevenes leselyst og leseglede. Utviklingen av leseferdigheter forutsetter at elevene leser ofte og mye, og at de arbeider systematisk med lesestrategier tilpasset teksttype og formål med lesingen. I dette opplegget skal elevene i «bokbad», det vil si at de skal velge en tekst av et visst omfang (skjønnlitteratur eller sakprosa), bruke ulike lesestrategier underveis og formidle sin leseopplevelse til andre på en måte som er egnet til å inspirere og stimulere deres leselyst.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene til dette opplegget er hentet fra hovedområdene *Muntlig* og *Skriftlig kommunikasjon*.

Eleven skal kunne

- samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesning og dramatisering
- lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger
- skrive ulike typer tekster etter mønster fra eksempeltekster og andre kilder

Forslag til læringsmål

Nedenfor finner du forslag til hvordan deler av kompetansemålene kan kombineres og konkretiseres i læringsmål. Lesestrategier inngår ikke i kompetansemålene i læreplanen i norsk, men den innledende teksten om lesing som grunnleggende ferdighet understreker at elevene skal arbeide systematisk med strategier. Bruk av strategier går derfor inn som læringsmål i dette opplegget.

- lese en roman, biografi eller en sakprosa bok skrevet av en norsk/nordisk forfatter
- bruke lesestrategier underveis
- vurdere egen leseprosess
- skrive bokmelding

- presentere boka muntlig og lese/dramatisere/samtale om innhold, formål og form
- vurdere egen/gruppas muntlige formidling

Grunnleggende ferdigheter

Lesing er den grunnleggende ferdigheten som dominerer i første del av opplegget, mens muntlige ferdigheter gjør seg sterkest gjeldende i andre del. Elevene skal også skrive logg, bokmelding og eventuelt manus til presentasjonen, men dette fungerer i første rekke som støtte for de to andre ferdighetene.

Undervisningsopplegg

Dette opplegget består av to faser: 1 En første fase der elevene leser, bruker ulike lesestrategier og skriver leselogg og bokmelding 2 En andre fase der elevene formidler sine leseopplevelser til andre.

Hva	Hvordan
Motivasjon og forarbeid: Innledende bokbad	<p>Lærere, «leseledere» (se Lesesenteret), gode formidlere fra lokale bibliotek eller bokhandel, lokale rollemodeller (for eksempel fotballspillere eller andre idrettsutøvere) presenterer sine favorittbøker for elevene. Presentasjonene bør være preget av leseglede og entusiasme, og kan inneholde både omtaler, opplesinger og dramatiseringer.</p> <p>Personene kan også fortelle litt om egne lesevaner og preferanser – hva de liker og hvorfor. Elevene samtaler etterpå om egne reaksjoner på presentasjonene – hva inspirerte dem og hvorfor? Klasserommet eller et større fellesrom fylles opp med bøker fra eget bibliotek og fra det kommunale biblioteket. Bøkene kan lånes rett etter bokbadet.</p>
Første leselogg: Valg, forventninger og førsteinntrykk	<p>Elevene velger bok, leser de første sidene og skriver første logg. Hvorfor valgte de denne boka? Hva sier omslaget? Hva tror de den kommer til å handle om? Hva slags forventninger har de til boka? Hva synes de om innledningen – spennende, kjedelig eller litt rar? Elevene bør begrunne oppfatningene sine. Elevene setter seg i grupper og formidler det de har skrevet i loggen om «sin» bok til hverandre.</p>
Andre leselogg: Personer, miljø og handling	<p>Elevene leser videre i boka på skolen og hjemme og arbeider særlig med personer, miljø og handling. De kan eventuelt bruke «biodikt» som ramme for å karakterisere hovedperson(er) i boka.</p> <p>Elevene kan også knytte egne refleksjoner til hovedpersonen og det som skjer med ham/henne. «Kunne dette ha skjedd med meg – der jeg bor? Hvordan ville jeg ha reagert om det hadde vært meg? Hva ville du ha sagt til ham/henne om dere møttes?»</p> <p>Loggen følges opp av litterær samtale i grupper der elevene presenterer «sine» personer og refleksjoner omkring det som skjer med dem. Elevene kan eventuelt «spille» sin hovedperson og svare på spørsmål fra medelever.</p>
Tredje leselogg: Personlige reaksjoner og	<p>Elevene leser ferdig og skriver ned sine reaksjoner på boka som helhet. Bruk eventuelt «igangsetter for personlig reaksjon» som utgangspunkt (se lenke til nettsted ovenfor). Elevene kan</p>

egenvurdering	videreutvikle skjema ved å lage en sitatlogg der de samler formuleringer de synes er spesielt godt skrevet eller som treffer dem på en spesiell måte. De kan også lage spørsmål til noe de ikke forstår eller undrer seg over i teksten. Et tredje alternativ er å notere ned tanker eller meninger om det de leser, og begrunne dem. Fikk elevene innfridd forventningene fra første leselogg? Som avslutning på leseloggen kan elevene få vurdere sin egen leseprosess: Hvordan var konsentrasjonen underveis? Hva fikk de ut av lesingen? Hva kunne de ha gjort annerledes?
Bokmelding	Lærer bruker elevenes personlige reaksjoner i leseloggen som utgangspunkt for gjennomgang av sjangeren bokmelding. Meldingen bør være personlig vinklet, det vil si at elevene får fram hvorfor de mener at boka er verd å lese og hva medelever kan få ut av den. Det er et viktig poeng at bokmelderen liker boka han eller hun presenterer, selv om meldingen også kan inneholde noen innvendinger. På http://foreningenles.no/ finner du bokmeldinger for ungdom. Disse kan klassen lese sammen for å finne gode modeller. På bakgrunn av modelltekstene setter lærer og elever opp kjennetegn på hva en god bokmelding er.
Respons og revisjon	Elevene skriver bokmeldingen og gir 5 minutters presentasjoner for hele klassen. Lærer/elever gir konstruktiv respons ut fra kriterier. Responsen vil kunne brukes til videre arbeid med presentasjonen eller i arbeidet med en ny eller utvidet presentasjon. Lærer og elever drøfter hvilke utdrag som egner seg for opplesing (noe morsomt, overraskende eller gåtefullt, det mest spennende, noe som viser hva teksten dreier seg om, noe som er særlig godt skrevet) og hvordan de kan gjøre lesingen levende. Hva og hvordan kan de eventuelt dramatisere? Til slutt setter de opp noen kjennetegn på hvordan en presentasjon som skal stimulere til leselyst bør være.
Lesegledeturné: Avsluttende bokbad	Klassen kan deles i flere grupper som turnerer rundt på skolen med sine bøker. De leser fra bøkene og forteller hvorfor akkurat disse bøkene bør leses. Turneen kan avsluttes med et bokbad for hele skolen der klassen har delt inn bøkene de har lest i kategorier og laget forskjellige rom for forskjellige kategorier. Her kan de andre elevene på skolen velg hvilke rom de skal besøke for å få høre om flere bøker. Kategoriene kan være; grøss og gru, kjærlighet, fantasy og humor. Hvert rom kan dekoreres slik at de passer til kategorien.
Oppsummering og vurdering	Gruppene oppsummerer sine egne presentasjoner opp mot kjennetegnene og formidler egen opplevelse av turnéen. Hva synes de at de fikk godt til? Når opplevde de at tilhørerne var mest engasjert – og hvorfor? Hva var vanskelig, utfordrende eller skummelt?

Underveisvurdering

I dette opplegget er det overordnede formålet leseglede, og undervisvurderingen bør vektlegge elevenes egenvurdering og støtte dem i prosessen fram til den muntlige presentasjonen. Siden vekten ligger på egen- eller gruppevurdering, kan du utforme eventuelle kjennetegn slik:

Vi kan

- presentere boka på en måte som gjør at tilhørerne forstår hva den dreier seg om og blir nysgjerrige på å få vite mer
- snakke engasjert og med entusiasme til tilhørerne
- kommunisere med tilhørerne med blikk-kontakt og i dialog
- velge utdrag som fenger og lese med innlevelse
- dramatisere på en måte som er relevant for innholdet og vekker interesse

Utdypende kommentarer

Dette opplegget vektlegger elevenes personlige tilnærming til lesing og formidling, men lærer kan også trekke inn litterære begreper og analyse der dette er naturlig ut fra årstrinn og faglig nivå. Bøkens vanskegrad og omfang kan være en del av tilpasset opplæring, bok i kombinasjon med film eller lydbøker kan være et alternativ for å tilpasse opplegget til lesere som trenger støtte i leseprosessen.

Bokbadene kan utformes på utallige måter, og lokale helter kan være alt fra besteforeldre til lokale politikere, kjendiser osv. Når elevene skal være formidlere, er det viktig at kreativiteten får blomstre, samtidig som de bør være bevisste på å tilpasse aktivitetene til formål, innhold og målgruppe. Voksne deltakere velger bøker ut fra personlige interesser, og kan eventuelt legge sin lesegledeurné utenfor skolen/opplæringsinstitusjonen, for eksempel på et eldresenter.

Progresjon

Kompetansemålene i dette opplegget innebærer en videreføring av kompetansemålene etter 7. årstrinn, der elevene blant annet skal lese et bredt utvalg norske og oversatte tekster i ulike sjangere på bokmål og nynorsk, og reflektere over innhold og form i teksten.

Progresjonen på 10. årstrinn ligger i at elevene skal kunne formidle mulige tolkninger av det de har lest gjennom samtaler, opplesning og dramatisering. Opplegget peker fremover til Vg1 der elevene blant annet skal lese et representativt utvalg samtidstekster, skjønnlitteratur og sakprosa, på bokmål og nynorsk og i oversettelser fra samisk, og reflektere over innhold, form og formål.

Mer om mengdelesing og muntlig framføring

Lesing som grunnleggende ferdighet

<http://lesesenteret.uis.no/category.php?categoryID=19469>

<http://foreningenles.no/?s=bokmelding&submit=S%C3%B8k>

<http://www.nynorsk bok.no/category/aldersgruppe/ungdom/>

<http://www.dramaogteater.no/>

-

Eksempel 7: Skrive reflekterende tekster

8. - 10. årstrinn

Ifølge læreplanen i norsk skal elevene blant annet lære å skrive reflekterende tekster. Reflekterende tekster kan forstås som tekster hvor elevene utforsker et tema. Å utforske innebærer at elevene undersøker, diskuterer, analyserer og tolker kunnskap. Formålet med denne typen skriving er å utvikle ny kunnskap og ny forståelse. Eksempler på denne formen for reflekterende tekster kan være fagartikler/fagtekster, presentasjoner av prosjekter og ulike former for tekstanalyse (også av sammensatte

tekster).

Reflekterende tekster kan også forstås som tekster der elevene retter oppmerksomheten mot seg selv og sin egen situasjon. Dette er tekster der elevene tenkeskriver, funderer, vurderer, betrakter og kanskje til og med filosoferer over egne følelser og egen utvikling. Formålet med skrivingen er å utvikle egen identitet gjennom å vurdere og å reflektere over seg selv og sin plass i verden. Eksempler på denne formen for reflekterende tekster kan være logg, essay, dagbok eller blogg.

I dette undervisningseksempel skal elevene utvikle kunnskap om sosiale medier og reflektere over bruken av sosiale medier i dagens samfunn. Gjennom skriving utforsker elevene egne tanker og meninger om temaet, og de får også trening i å formidle denne refleksjonen til andre.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene til dette opplegget er hentet fra hovedområdene *Skriftlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*.

Eleven skal kunne:

- skrive kreative, informative, reflekterende og argumenterende tekster på hovedmål og sidemål med begrunnede synspunkter og tilpasset mottaker, formål og medium
- skrive ulike typer tekster etter mønster av eksempeltekster og andre kilder
- planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt, og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskap om språk og tekst
- uttrykke seg med et variert ordforråd og mestre formverk, ortografi og tekstbinding
- integrere, referere og sitere relevante kilder på en etterprøvbar måte der det er hensiktsmessig

Forslag til læringsmål

Læringsmålene bør utformes på en slik måte at elevene får en forståelse for hvordan de kan bruke skriving til å utforske egne meninger og tanker og utvikle kunnskap om et tema.

Elevene skal lære:

- hva det vil si å reflektere
- å uttrykke egne tanker, vurderinger og meninger gjennom skrift
- å skrive ulike reflekterende tekster

Grunnleggende ferdigheter

I dette opplegget er det muntlige og skriftlige ferdigheter som er vektlagt. Skriving er vektlagt gjennom at elevene skriver ulike typer refleksjonstekster. De muntlige ferdighetene blir ivaretatt gjennom førskrivingsaktiviteter som gir rom for individuelle refleksjoner, samtaler og diskusjoner. Det arbeides også med digitale ferdigheter gjennom at elevene tilrettelegger teksten for nett.

Undervisningsopplegget

Eksempel tar utgangspunkt i kompetansemålene og læringsmålene ovenfor. Dette undervisningseksempel illustrerer tre nivå av refleksjonsskriving:

1. Tenkeskriving for å aktivere bakgrunnskunnskap og som utgangspunkt for samtale i klassen
2. Reflekterende skriving som tar utgangspunkt i to filmer over samme tema på Youtube
3. Skrive en tekst om vår tids bruk av sosiale medier som skal publiseres på skolens læringsplattform.

Avhengig av elevgruppens ståsted og hvor mye man tidligere har arbeidet med reflekterende skriving, kan man vurdere om alle oppgavene skal gjennomføres, eller om man gjør et utvalg.

Undervisningsopplegg: skrive reflekterende tekster

Hva	Hvordan
Motivasjon og forberedende skriving: Bygge kunnskap	<p>Elevene tenkeskriver i fem minutter der de reflekterer over utbredelsen av og egen bruk av sosiale medier. De bruker en metode som kalles Think – Pair – Share. Elevene skriver først for seg selv, deretter deler de tankene sine med en læringspartner før temaet diskuteres i fellesskap i klassen. Gjennom denne arbeidsformen blir tenkeskrivingen et verktøy for å skape det muntlige klasserommet der alle elevene får mulighet til å delta i klasseromssamtalen.</p> <p>Elevene ser deretter disse to filmene fra Youtube som begge omhandler bruk av sosiale medier, men som formidler ulike budskap:</p> <p><u>Film 1 (se bort fra den innledende reklamesnutten)</u></p> <p><u>Film 2</u></p> <p>Etter at elevene har sett filmene, får de følgende skriveoppgave:</p> <p>Skriv en tekst der du reflekterer over hovedsynet i de to filmene. Hvilken versjon er du mest enig med og hvorfor er du det? Hva mener du om vår tids bruk av sosiale medier? Formålet er at du skal utforske og klargjøre dine egne tanker om temaet.</p> <p>Elevene skriver refleksjonsteksten individuelt. Oppgaven er ganske krevende, men hovedformålet er at elevene skriver for å utforske temaet, ikke for å kommunisere et faginnhold til en mottaker. I denne teksten er det med andre ord ikke et krav at det formelle som rettskriving, tegnsetting og struktur er på plass. Med seg inn i denne refleksjonen har elevene tenkeskrivingstekstene og klasseromssamtalen.</p>
Skrive nettartikkel	<p>I neste arbeidsøkt går elevene sammen med en læringspartner for å diskutere innholdet i refleksjonstekstene sine, før de får en ny skriveoppgave som lyder slik:</p> <p>Ta utgangspunkt i refleksjonsteksten din og skriv en tekst om bruk av sosiale medier. Gjør rede for hva sosiale medier er, og reflekter over fordeler og ulemper ved bruk av sosiale medier. Formålet med skriveoppgaven er at du viser kunnskap om og evne til refleksjon over temaet.</p> <p>Teksten skal publiseres i skolens læringsplattform og skal leses av læreren og medelevene dine.</p>
Publisering	<p>Når en tekst skal publiseres, understrekes skrivearbeidet som viktig. Publisering motiverer gjerne elevene til å gjøre en ekstra innsats for å slutføre tekstene sine på en god måte. I slutføringen må elevene tenke over valg av skrifttyper, sideoppsett og bruk av illustrasjoner. Teksten må ha en god grafisk utforming og den må være fri for skrivefeil.</p> <p>Skolens læringsplattform er en egnet publiseringsarena for klassens tekster. Da får tekstene reelle mottakere ved at elevene leser hverandres tekster.</p>
Underveisvurdering	<p>Læreren er tett på og veileder elevene underveis i arbeidsprosessen, og elevene kan bearbeide tekstene sine på grunnlag av respons fra lærer.</p> <p>I vedleggene finner du <i>Huskeliste for nettartikkel</i> og et <i>Tekstbindingsarkiv</i> som elevene kan bruke underveis og i slutføringen av skrivearbeidet. Slike lister bør tilpasses til hver enkelt skriveoppgave. Listene er ikke ment</p>

som vurderingskriterier for teksten, men kan være nyttige verktøy for elevene å støtte seg på i arbeidsprosessen. I vurderingen av tekstene må formålet med teksten vektlegges, altså om teksten tjener formålet på en god måte eller ikke.

For å sikre at alle elever får tilbakemelding på tekstene sine, kan hver elev tildeles lese og tilbakemeldingsansvar på for eksempel to tekster hver.

[Les mer om revisjonsarbeid gjennom hele skriveprosessen her](#)

Utdypende kommentar

Det finnes en rekke måter å tilpasse dette undervisningseksemplet på. En kan for eksempel la elevene samskrive. Samskriving foregår ved at to elever skriver hele eller deler av teksten sammen. Når elevene samskriver, får de brynt tankene sine mot hverandre, og de må forhandle om selve tekstskapingen. Alle elever er ikke nødvendigvis tjent med denne arbeidsformen, og som lærer må man vurdere hvilke elever som kan ha utbytte av å skrive sammen.

[Les mer om samskriving her](#)

[Her finner du informasjon om kildebruk](#)

Bruk nettsidene [dubestemmer.no](#) og [slettmeg.no](#) for flere tips og faginnhold om personvern og digital dømmekraft.

Progresjon

Å skrive for ulike formål går inn i en sammenhengende progresjon i læreplanen i norsk fra og med mellomtrinnet. Fra og med 7. trinn har elevene fått trening i å skrive reflekterende tekster med støtte i eksempeltekster eller andre kilder. De har også trent på å produsere sammensatte tekster med hyperkoblinger og varierte estetiske virkemidler. Fra og med 10.trinn stiller læreplanen strengere krav til begrunnede synspunkter og tilpasning til formål, mottaker og medium. Planen stiller også strengere krav til tekstbinding og etterprøvable kildebruk på 10. trinn. På videregående nivå skal elevene kunne forholde seg til flere teksttyper, samtidig som det forventes økt kompetanse i skriving av teksttypene de har arbeidet med over flere år.

Mer om formålsskriving

[Videoforedrag om skrivetrekanten](#) - et didaktisk hjelpemiddel som illustrerer sammenhengen mellom formål, innhold og form.

[Ressurshefte om argumenterende skriving](#) - for læreren.

Vedlegg 1

Huskeliste for nettartikkel

	Viktig å tenke på	Sjekket
Tittel	Lag en tittel som fanger leserens oppmerksomhet	
Ingress	Presenter emnet som skal behandles i teksten.	
Hoveddel	Skriv et avsnitt for hvert hovedmoment. Bruk gjerne mellomtitler som gjør teksten lettere å lese på nett.	
Avslutning	Lag en naturlig avrundning av teksten, for eksempel gjennom en kort oppsummering av innholdet. Teksten kan eventuelt også peke videre ved å avslutte med et spørsmål.	
Tekstbinding	Bruk tekstbinderarkivet for å skape god sammenheng i teksten.	
Språk	Er det mange gjentakelser i teksten? Let etter andre ord og formuleringer som uttrykker det samme. Les over teksten på ulike måter for å luke bort eventuelle skrivefeil.	
Bilde og bildetekst	Les over teksten på ulike måter for å luke bort eventuelle skrivefeil. Bruk bilde(r) som er relevant(e) og som støtter innholdet i teksten. Lag gjerne bildetekster og husk å oppgi kilder til bildene.	
Kilder	Oppgi kildene når du innhenter informasjon fra Internett eller andre kilder.	

Vedlegg 2

Tekstbindingsarkiv

Tid eller rekkefølge	Kontrast	Resultat/årsak/konklusjon	Holdning
For det første, for det andre	Men	Av det vi har sett over kan vi konkludere med	Merkelig nok
Videre	Likevel	Som en konklusjon	Selvfølgelig
Senere	Derimot	Som et resultat av	Sikkert er det
Først og fremst	Motsatt kan vi se	Derfor	Heldigvis
Sist, men ikke minst	I kontrast til dette	På grunn av	Uheldigvis
Et annet viktig poeng	På den annen side	Årsaken til	Uten tvil
Like viktig er det å nevne	På tross av	Som en oppsummering	Beklageligvis
Til slutt		Som vi ser	
Til å begynne med		Ut fra dette	
Som en avslutning			

Eksempel 8: Nyheitssending - munnleg formidling med nynorsk som hovudmål

8. – 10. årssteget

Språkleg tryggleik for nynorskelevar er avhengig av at elevane får erfare nynorsk som bruksspråk i samfunnet, og at dei får

oppleve å meistre språket sjølve. Dette opplegget tek utgangspunkt i nyheiter, som er eit felt der nynorsk står sterkt. Elevane skal lytte til ei autentisk nyheitssending på nynorsk og finne fram til og samtale om både tekstlege og grammatiske aspekt ved sendinga. Etterpå skal dei i grupper skrive manus til og framføre ei nyheitssending sjølve, basert på nynorske lokalaviser.

Dette eksempelet er laga med tanke på dei som har nynorsk som hovudmål, men det er òg råd å tilpasse det til opplæring i nynorsk som sidemål.

Kompetansemål det vert arbeidd med

I læringsaktivitetane vert det arbeidd med fleire kompetansemål frå hovudområda *Muntlig kommunikasjon* og *Skriftlig kommunikasjon*. Ein kan i varierende grad trekkje inn kompetansemål frå *Språk, litteratur og kultur* som har med språksituasjonen i Noreg å gjere.

Elevane skal kunne

- lytte til, oppsummere hovedinnhold og trekke ut relevant informasjon i muntlige tekster
- orientere seg i store tekstmengder på skjerm og papir for å finne, kombinere og vurdere relevant informasjon i arbeid med faget
- skrive ulike typer tekster etter mønster av eksempeltekster og andre kilder
- planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt, og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskap om språk og tekst
- uttrykke seg med et variert ordforråd og mestre formverk, ortografi og tekstbinding
- beherske grammatiske begreper som beskriver hvordan språk er bygd opp
- vurdere egne og andres muntlige framføringer ut fra faglige kriterier

Forslag til læringsmål

I læringsmåla knytte til lesing og skriving er det lagt vekt på skrivehandlinga å *samhandle*, der føremålet er *utveksling av informasjon*. Sjå [Skrivehjulet frå Skrivesenteret \(pdf\)](#).

Elevane kan

- reflektere over skrivehandlingar og føremål i nyheitssjangeren
- gjere greie for korleis ulike element i ei nyheitssending fungerer
- trekkje ut sentral informasjon frå tekstar og omforme han i eigne tekstar
- framføre eit (nyheits)manuskript munnleg
- forklare kva for funksjon verb har i språket
- forklare skilnaden på e-verb og a-verb (på nynorsk)
- gjere greie for felt/område i samfunnet der nynorsk er i bruk

Grunnleggjande ferdigheiter

I opplegget er det lagt vekt på å kombinere munnlege ferdigheiter med lesing og skriving. Elevane skal kunne lytte til og hente informasjon frå opplesing av ein nyheitstekst og deretter lese og forstå manus til dei same nyheitene. I neste runde skal elevane sjølve utforme ein skriftleg tekst som skal lesast opp og formidlast som munnleg tekst ved å tilpasse verbalspråk, andre ressursar og verkemiddel til føremål, situasjon og tilhørarar.

Undervisningsopplegget

Her finn du døme på korleis du kan gjennomføre eit undervisningsopplegg med utgangspunkt i kompetansemåla og læringsmåla ovanfor. Opplegget inneheld to komponentar:

1. Lytte til og samtale om ei nyheitssending.

2. Produksjon av ei nyheitssending.

Eksempelet er laga med utgangspunkt i ei nyheitssending frå Dagsnytt 19. desember 2013.

Motivasjon og samtale om nyheiter	<p>For å aktivere forkunnskapane til elevane samtalar læraren med klassa om nyheiter. Kva for ulike nyheitskanalar finn vi? Kvar les/høyrer elevane nyheiter? Kor ofte er desse nyheitene på nynorsk? Kva for nyheiter er dei mest interesserte i? Sjå <u>bakgrunnsstoff om nyheiter hos NDLA</u></p>
Lytte til og samtale om innhald og språk i ei nyheitssending	<p>Lytt til nyheitssendinga på radio.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samtale om innhaldet i sendinga. <p>Kva er føremålet med denne nyheitssendinga? Kor mange saker er det? Kva handlar sakene om? Kva sak hugsar du best?</p> <p>Elevane noterer stikkord om sakene, samtalar med ein medelev om det dei har notert seg, og gjengir den saka dei hugsar best.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samtale om språket i sendinga. <p>Kva for målform er brukt i sendinga? Lytt fleire gonger og noter ned viktige ord som gir informasjon om sakene i sendinga.</p> <p>Studer <u>manuset til sendinga</u>, særleg den fyrste nyheitssaka. Finn ord som beskriv handling.</p> <p>Kva for ordklasse er dette? I bøyninga av verb på nynorsk er det viktig å skilje mellom e-verb som har endinga –er i presens, og a-verb som har endinga –ar i presens. Finn døme på det i nyheitssak 1. Elevane kan prøve å formulere ein regel som gjeld for a-verb og e-verb. Sjå <u>Nynorsk på 1-2-3 hos Nynorsksenteret</u>.</p> <p>Kva er god munnleg formidling av nyheiter? Lag vurderingskriterium (sjå Undervegsvurdering).</p>
Lage nyheitssending	<p>Ta utgangspunkt i aviser og la elevane lage ei nyheitssending. Ei sending kan innehalde 3-4 saker. Elevane arbeider i grupper. Kvar gruppe får utdelt ei nynorsk lokalavis. Elevane vel ut saker og skriv manus saman med støtte i eksempelteksten. Når elevane skriv saman, må dei gjere val og vurderingar når det gjeld tekstoppygging, korrekt nynorsk språk og om setningane er eigna for opplesing. Elevane les inn manuset på telefon/opptaksutstyr. Nyheitssendingane kan spelast av for klassen.</p>

Undervegsvurdering

Vurdering undervegs vil vere ein naturleg del av heile læringsprosessen. Dersom vurderinga skal fremje læring, er det viktig at ho kjem tidleg og held fram gjennom heile arbeidsprosessen slik at elevane kan endre og forbetre det dei arbeider med. Responsen kan knytast til refleksjonen rundt det å ytre seg for ulike føremål. Skrivesenteret har ei rekkje ressursar om funksjonell respons på elevtekstar:

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/funksjonell-respons/>.

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/videorespons/>

Læringsmåla skal vere kjende for elevane under heile læringsprosessen og vere utgangspunkt for læringsfremjande vurdering. Sidan læringsmåla omfattar eigenkompetanse i både munnleg og skriftleg kommunikasjon og kunnskapar om tekst og språk, kan responsen gjerne vere delt inn i fasar der eleven får tilbakemelding på spesifiserte læringsmål.

Ved å vurdere nyheitssendinga i dømet kan elevane i lag med læraren kome fram til vurderingskriterium for det vidare arbeidet med å lage nyheitssending. Når elevane er involverte i heile vurderingsprosessen, vil dei lettare kunne vurdere både egne og medelevar sine prestasjonar. Med støttande respons frå læraren kan dei gjere forbetringar undervegs.

Spørsmål som kan vere til hjelp:

- Fungerer dette som ei nyheitssak?
- Kjem hendinga tydeleg fram?
- Er det tydeleg tale?
- Er det god flyt i opplesinga med trykk på rette stavingar og ord?
- Er lengda på sakene og sendinga høveleg?
- Er det korrekt språk?

Utdjupande kommentarar

Opplegget kan varierast ved til dømes å leggje meir vekt på språksituasjonen i Noreg i dag. Ein kan trekkje inn mål frå *Språk, litteratur og kultur* om forholdet mellom skriftlege målformer og ulike talemål og formulere læringsmål som handlar om språkleg variasjon. Elevane kan undersøkje og samtale om skilnader og likskapar mellom nyheitsopplesinga på normert nynorsk og intervjuinnsлага på ulike dialektar i nyheitssendinga. Det er også råd å finne nyheitssendingar på bokmål å samanlikne med, om ein vil kontrastere nynorsk og bokmål.

Ein kan også leggje vekt på språkdebatt. Då kan ein til dømes trekkje inn tekstar frå debatten om målform i riksavisene (sjå til dømes: <http://framtida.no/articles/fosse-ut-mot-spraktvang-for-journalistar#.UvOgfPI5Ncg>)

Progresjon

Kompetansemåla i dette opplegget byggjer vidare på arbeidet med lesing, lytting og skiving i kompetansmåla for 5.-7. årssteget. Med vekt på skrivehandling og skriveføremål utviklar dette opplegget ein meir avansert tekstkunnskap, som leier fram mot kompetansmål for vidaregåande.

Kompetansmål frå hovudområdet *Språk, litteratur og kultur* byggjer på den kunnskapen om skilnader mellom nynorsk, bokmål og ulike talemål som er dekte av kompetansmåla på 5-7. trinn, og peikar fram mot kompetansmål på vidaregåande, særleg «beskrive og vurdere hvordan språk og sjangere brukes av representanter for ulike yrkesgrupper og i ulike sosiale sammenhenger».

Meir om språkferdigheiter - nynorsk som hovudmål

<http://www.nynorsksenteret.no/nyn/alderssteg/ungdomstrinn>

Eksempel 9: Skrive sammensatt tekst med yrkesfaglig innhold

Vg1/Vg2 yrkesfag

Mange kompetansemål i norskfaget på Vg1/Vg2 åpner opp for tverrfaglighet. En tverrfaglig tilnærming til lesing og skriving kan gjøre tekstarbeidet mer konkret og relevant for elevene. I dette opplegget skal elevene lære å lage informative sammensatte tekster. Tekstarbeidet skal konkretiseres til en veiledning for bruk av en maskin eller en prosedyre i et av elevens programfag. Opplegget legger vekt på helse, miljø og sikkerhet i programfaget og forutsetter et samarbeid mellom norsklærer og lærer i programfag.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Kompetansemålene er hentet fra hovedområdene *Skriftlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*. Dersom det er hensiktsmessig, kan kompetansemål fra programfaget legges inn i opplegget.

Eleven skal kunne

- skrive tekster med tema og fagterminologi som er tilpasset eget utdanningsprogram etter mønster fra ulike eksempeltekster
- tilpasse språk og uttrykksmåter til ulike skrivesituasjoner i skole, samfunn og arbeidsliv
- vurdere og revidere egne tekster ut fra faglige kriterier
- tolke og vurdere sammenhengen mellom innhold, form og formål i sammensatte tekster
- innhente, vurdere og bruke fagstoff fra digitale kilder i arbeidet med egne tekster

Forslag til læringsmål

Læringsmålene nedenfor er utformet generelt for å kunne tilpasses alle programfag. Sammen med programfaglærer kan du om ønskelig gjøre disse mer fagspesifikke.

Elevene kan

- bruke lese- og skrivestrategier til å orientere seg i, ordne og formidle informasjon
- skrive en veiledning for sikker bruk av en maskin eller en prosedyre i et programfag
- skrive en sammensatt tekst med god sammenheng mellom innhold, form og formål

Grunnleggende ferdigheter

I dette opplegget er det stor bredde i elevenes arbeid med grunnleggende ferdigheter. Sluttproduktet er skriving av en sammensatt tekst med yrkesfaglig innhold, men lesing av eksempeltekster er en forutsetning for elevenes egen skriving. Elevene leser også når de innhenter fagstoff som grunnlag for egen skriving, og lese- og skrivestrategier når de strukturerer fagstoffet og utformer egen tekst. Samtidig bruker de muntlige ferdigheter i samtaler om faglig innhold og utforming av egne og andres veiledninger. Digitale ferdigheter bruker elevene når de innhenter og behandler informasjon, og når de skaper og redigerer egne digitale tekster. Dersom tekstene de innhenter og/eller produserer selv inneholder grafiske framstillinger, tabeller eller statistikk, vil elevene også bruke den grunnleggende ferdigheten å kunne regne.

Undervisningsopplegg

Opplegget består av fire faser: 1 Gjennomgang av eksempeltekster 2 Innhenting og strukturering av informasjon 3 Utforming av sammensatt tekst 4 Utpøving og vurdering av veiledningene.

Hva	Hvordan
Motivasjon og forarbeid	Norsklæreren innleder med filmer fra høyrisikosituasjoner i arbeidslivet fra Youtube, som http://www.youtube.com/watch?v=_kGlg-eTN_0 http://www.youtube.com/watch?v=2fWO_glQ0dw

http://www.youtube.com/watch?v=Pw_bL5ucmBI

Kortfilmene etterfølges av et bilde av skade- og ulykkesstatistikk fra Arbeidstilsynet

Deretter kan elevene samtale om mulige årsaker til skader og ulykker og hvilke tiltak som kan iverksettes. Hvordan kunne en veiledning ha avverget skader i høyrisikosituasjonene i filmklippene?

Gjennomgang av eksempeltekster

I samarbeid med programfaglæreren velger norsklæreren ut et par eksempeltekster på veiledninger. I denne sammenhengen kan det være bruksanvisninger, manualer og monteringsanvisninger. Veiledningene kan være digitale eller papirbaserte. Klassen diskuterer innhold og utforming av tekstene. Deretter legger norsklæreren til rette for en plenumsdiskusjon hvor klassen diskuterer de ulike tekstenes kvalitet. Fungerer veiledningene godt? Hvorfor (ikke)? Her kan det være aktuelt å kommentere valg av medium, informasjonsmengde, tekststruktur, språk, bruk av illustrasjoner, statistikk og visuelle virkemidler, eventuelle animasjoner, osv.

Oppgave Strategier

Norsklæreren ber elevene lage en egen veiledning med tekst og visuelle virkemidler som kan brukes til å betjene en maskin eller å utføre en bestemt prosedyre i et programfag. En slik prosedyre kan for eksempel være trygg behandling av kjemikalier eller skadelig avfall, eller å flytte en sengeliggende pasient fra en seng til et badekar. Veiledningen bør være i tråd med særlige HMS-krav til arbeid med maskinen eller utførelse av prosedyren.

I samråd med den aktuelle programfaglæreren avklarer norsklæreren hvilke krav som må stilles til en god veiledning i programfaget, og presenterer disse for elevene. Sammen med elevene setter han opp kriterier for hvordan veiledningen bør se ut.

Sammen med elevene drøfter han også hvilke strategier som er relevante å bruke før og underveis i tekstarbeidet. En sentral strategi for elevene er å få oversikt over handlinger som skal utføres, og avdekke rekkefølgen de må ha. Før veiledningen kan lages, må elevene derfor prøve ut og registrere riktige handlinger, vurdere disse opp mot en sikkerhetsbeskrivelse og sette handlingene inn i riktig rekkefølge. Her kan elevene bruke en skrivestrategi som er rettet mot å disponere et stoff til en effektiv informativ tekst. En annen skrivestrategi er å vurdere hvilke begreper, ordklasser, setningsstrukturer og hvilken grafisk utforming som mest effektivt formidler hvordan handlingene skal utføres.

Innhenting av

Elevene bestemmer seg for hva de vil skrive veiledning

<p>kunnskapsgrunnlag (lesing)</p>	<p>om, og arbeider parvis om å hente inn informasjon. Dette for å gi rom til tankeutprøving, kreativt samspill og kritisk vurdering tidlig i prosessen, slik det er i arbeidslivet.</p> <p>Elevene kan selv søke etter relevant kunnskapsgrunnlag å basere veiledningen på. Norsk læreren kan likevel oppgi noen relevante kilder og eksempler.</p> <p>Det kan være</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Eksempel fra Breivika vgs, HMS-prinsipper som er nedfelt i skolens regler (pdf)</u> • <u>Arbeidstilsynets hjemmesider</u> • Produsentens sikkerhetsbestemmelser for maskinen • <u>Reklame i form av en demonstrasjonsvideo</u>
<p>Utforming av tekst (skrivning)</p>	<p>Elevene arbeider i par også under utforming av den sammensatte teksten. De bestemmer seg for medium og utforming på veiledningen, og vurderer hvilke virkemidler de skal bruke for at teksten skal bli brukervennlig. Underveis bør elevene stoppe opp og undersøke om de er på rett vei. Det gjør de ved å vurdere produktet opp mot kriteriene for en god veiledning. Elevene kan også prøve ut den sammensatte teksten ved den aktuelle maskinen eller i prosedyresituasjonen for å teste hvordan teksten fungerer som instruksjon.</p> <p>Til slutt anonymiserer elevene veiledningene sine og sender dem til norsk læreren, som legger dem inn i en mappe på læringsplattformen.</p>
<p>Utprøving og vurdering</p>	<p>Elevene blir slått sammen til grupper som skal gjennomgå, teste ut og vurdere veiledningene. Læreren åpner mappen med veiledninger, som så blir gjennomgått i gruppene. Hver gruppe velger tre instruksjoner som de prøver ut i neste programfagøkt. Maskinen eller prosedyren kan imidlertid ikke anvendes før a) elevene er enige om at veiledningen vil føre frem og tilfredsstillende kravene til HMS, og b) ansvarlig programfaglærer kan godkjenne denne vurderingen. Elevene velger ut den veiledningen de synes fungerte best, og skriver en kort vurdering der de begrunner valget sitt på bakgrunn av kriteriene.</p>

Underveisvurdering

Opplegget forutsetter at du som norsk lærer samarbeider med lærer i programfag om hvordan en god veiledning bør være, og drøfter dette med elevene. Veiledningene kan utformes på forskjellige måter og kjennetegnene bør derfor være generelle, men bør si noe om både tekstens lesbarhet og kvalitetsstandarder i programfaget. Felles kjennetegn uansett fagfelt, medium og utforming kan for eksempel utformes slik:

- Elevene viser gjennom arbeidet og ferdig produkt at de kan skrive en instruksjon som er effektiv, har høy lesbarhet og ordner handlingene på en måte som ivaretar hensynet til sikkerhet og arbeidets kvalitet.

Utfyllende kommentarer

Opplegget er basert på en sentral forventning om at fellesfaget norsk skal være yrkesrettet og oppleves relevant i elevenes læringsarbeid. Samarbeidet med programfaglærer bør derfor omfatte så vel forarbeidet som den avsluttende, praktiske vurderingen av arbeidets kvalitet og forsvarlighet. Opplegget kan varieres mellom veiledninger til maskiner, arbeidsoperasjoner eller rutinebeskrivelser. Videre ligger det et stort spenn av muligheter for variasjon i produksjonen av den sammensatte teksten – mediemulighetene er mange.

Progresjon

Arbeidet med å skrive en informativ sammensatt tekst bygger på kompetansemål etter 10. trinn, der elevene skal kunne orientere seg i store tekstmengder på skjerm og papir for å finne, kombinere og vurdere relevant informasjon. Slik informasjon skal de kunne bruke til å planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt og vurdere kvaliteter ved dem underveis. Etter 10. trinn skal de også kunne beskrive samspillet mellom estetiske virkemidler i sammensatte tekster og reflektere over hvordan vi påvirkes av lyd, språk og bilder. På Vg1/Vg2 yrkesfag ligger progresjonen i at elevene nå skal tilpasse egen skrivning til tema og fagterminologi i eget utdanningsprogram. Siden dette årstrinnet utgjør det høyeste nivået i læreplanen i norsk for yrkesfagelever som ikke tar påbygging til generell studiekompetanse, vil den videre opplæringen i yrkesfaglig lesing og skrivning ivaretas av den etterfølgende læretiden.

Mer om strategier, lesing og skrivning på yrkesfag

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/arbeid-med-skrivestrategier-gir-kt-skrivekompetanse/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/skriving-i-yrkesfag-bygg/>

<http://www.skrivesenteret.no/prosjekter/fyr/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/lesing-skriving-og-samtale/>

Eksempel 10: Bruke kunnskap om retorikk til å analysere og presentere samansette tekster skriftleg og munnleg

Vg3

Læreplanen i norsk legg til grunn at retorikk er ein del av både munnleg og skriftleg kommunikasjon. I dette opplegget skal elevane lære å bruke omgrep frå retorikken til å analysere samansette tekstar og til å framføre analysane som munnlege tekstar. Desse munnlege framføringane er enkle talar med bestemte formål, og har form av retoriske rollespel. Elevane vel språklege verkemiddel som underbyggjer ei bevisst vald appellform, og strukturerer talane skriftleg i kortsvarsjangeren (250 ord). Kortsvaret er ein oppgåvetype som blir gjeven til eksamen, og som elevane bør øve mykje på. Med det får læraren eit vurderingsgrunnlag i opplegget som omfattar både elevens skriftlege og munnlege dugleikar.

Kompetansemål det blir arbeidd med

Kompetansemåla er henta frå hovudområda *Muntlig kommunikasjon*, *Skriftlig kommunikasjon* og *Språk, litteratur og kultur*

Eleven skal kunne

- lytte til og vurdere argumentasjonen i muntlige tekster i ulike medier og ta stilling til innhold og formål
- bruke kunnskap om retoriske appellformer i diskusjoner og presentasjoner
- skrive litterære tolkninger og retoriske analyser
- tolke og vurdere komplekse sammensatte tekster

- bruke begrepsapparat fra retorikken for å analysere og vurdere ulike typer sakprosaetekster

Forslag til læringsmål

Du kan utforme læringsmåla slik:

Eleven kan

- analysere samspel mellom verkemiddel i samansette tekstar
- skrive ein kort retorisk analyse
- bruke kunnskap om retorikk i eigen munnleg presentasjon

Grunnleggjande ferdigheiter

I dette opplegget arbeider elevane med fleire grunnleggjande ferdigheiter.

Koplinga mellom skriftleg og munnleg tekst er vanleg i talesamanheng. I dette opplegget skal elevane strukturere ein skriftleg korttekst og formidle denne teksten munnleg på ein formålstenleg måte. Som bakgrunn for skriftleg og munnleg tekst skal dei lese og analysere samansette tekstar. Desse kan kan vere digitale og innehalde tal og matematiske omgrep. Rekning og digitale ferdigheiter kan derfor óg vere grunnleggjande ferdigheiter elevane skal arbeide med.

- Regning som grunnleggjande ferdighet i norskfaget

Opplegget har to hovuddelar: 1 Retorisk analyse av samansett tekst 2 Rollespel der elevane bruker kunnskap om retorikk. Dersom tida er knapp, kan ein velje å bruke delar av opplegget, til dømes første del.

Kva	Korleis
Motivasjon og forarbeid i plenum	<p>Økta tek til med at læraren demonstrerer tre ulike retoriske roller, til dømes i ein smakstest på eit eple. Læraren seier kva han meiner om eplet gjennom tre munnlege tekstar: Først roser han eplet opp i skyene, så rakkar han ned på det, før han til slutt gjev eit balansert syn på eigenskapane til eplet. Tekstane er dominerte av anten etos, logos eller patos, sjølv om dei kan innehalde element av alle appellformene. Læraren bruker eit variert utval språklege verkemiddel for å gjere appellformene tydelege.</p> <p>Undervegs skal elevane gjere seg opp ei meining om kva det er som gjer at dei blir - eller ikkje blir – overtydd av tekstane.</p> <p>Samtalen endar med ein repetisjon av omgrep frå retorikken, som læraren konkretiserer med eksempel frå ulike sjangrar og medium. Desse har læraren på førehand lasta opp i ei mappe på læringsplattforma som lenkjer og dokument. Her er nokre døme på tekstar som kan nyttast:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Helseopplysing? http://www.dagbladet.no/2013/06/02/tema/klikk/helse/27483070/ • Miljøansvar? http://www.toyota.com/about/our_values/index.html
Analysearbeid i grupper Heimearbeid: Skrive en kritikk i kortsvarformat	<p>Elevane går så i grupper på tre og vel ein samansett tekst blant lenkjene og dokumenta som læraren har lagt inn i mappa. (Gruppene vel ulike tekstar.) Dei bruker kunnskap om retorikk til å analysere teksten, og skriv først eit notat med tre påstandar som blir hovudpunkt i analysen. Desse hovudpunkta er</p> <ul style="list-style-type: none"> • ein påstand om formålet med teksten • ein påstand om kva for appellform som er dominerande • ein påstand om kva som er dei viktigaste språklege og estetiske verkemidla i teksten <p>Det felles notatet frå gruppearbeidet kan elevane bruke til å skrive ein individuell kritikk heime i kortsvarformat av den samansette teksten dei har analysert i fellesskap. Kortsvar teksten blir manus for ein inntil tre minutt lang munnleg framføring av kritikken. Framføringa har form av eit rollespel der kritikken vil vere farga av den rolla eleven skal ha i dette (positiv, negativ eller balansert kritikar). Dei tre elevane som har arbeidd saman i gruppe, skal fylle alle desse tre rollene i det komande rollespelet. Kortsvar teksten skal leverast inn til vurdering etter vurderingskriteria for kortsvar tekstar til eksamen.</p>
Rollespel i grupper	<p>Læraren kan innleie økta med å leggje eit eple og tre hattar på kateteret, for å minne elevane om kva for roller kritikaren kan ha og korleis han kan bruke retoriske appellformer og språklege verkemiddel for å overtyde mottakarane. Rollespelet skjer ved at dei tre elevane som utgjer ei gruppe, framfører dei tre rollene. Ein elev framfører ein positiv kritikk av den samansette teksten, dei to andre elevane framfører tilsvarende vurderingar med den negative og rolla til den balanserte kritikaren. Alle kritikane er baserte på analysen av</p> <ul style="list-style-type: none"> • kva for formål teksten har • kva for dominerande appellform teksten har • ei utgreiing av verkemiddelbruken i teksten <p>Slik blir rollespelet ein serie framføringar der kvar gruppe står fram som ei motsetningsfylt eining i balanse. Framføringa skal så langt mogleg vere ubunden av manus. Den vurderte teksten bør visast på lerret eller kvittavle før kvart grupperollespel.</p> <p>Opplegget kan avsluttast med <i>da capo!</i> ved at den gruppa som løyste oppgåva best, framfører ein gong til. Kva for eit rollespel var best? Det kan ein avgjere gjennom ein ny kritisk argumentasjonsrunde...</p>

Undervegsvurdering

Det som kan vurderast, er dei individuelle kortsvaretekstane og dei munnlege framføringane av tekstane. Elevane leverer den skriftlege teksten i ei mappe på læringsplattforma, og læraren gjev ei samla vurdering av den skriftlege og den munnlege prestasjonen. Dei beste skriftlege og munnlege presentasjonane ber preg av at

- eleven har funne det sentrale settet av verkemiddel som underbyggjer retoriske appellformer i den samansette teksten
- eleven kan gå inn i ei kritikarrolle der ho bruker ei dominerande appellform og eit sett relevante språklege verkemiddel på ein overtydande måte

Utdjupande kommentarar

Dette er eit spanande og engasjerande fagfelt som elevane kan angripe frå mange vinklar og med ulike perspektiv. Arbeidet i dette opplegget kan også brukast pedagogisk inn mot elevar på lågare klassesteg i vidaregåande opplæring. Vg3-elevane kjenner nå retorikken både som dugleiks- og analysefelt, og dei har tilstrekkeleg kunnskap til å utarbeide eit enkelt opplæringsopplegg for Vg1-/Vg2-elevlar. Oppgåva blir da å gjere desse elevane medvitne om korleis dei kan bruke kunnskap om retorikk i presentasjonar. Det kan Vg3-elevane bidra til ved å finne samansette tekstar som viser korleis språkbruk og estetiske verkemiddel kan underbygge dei tre retoriske appellformene.

Progresjon

Med dette opplegget skal elevane arbeide mot det høgaste kompetansemålnivået i det 13-årige opplæringsløpet i norsk. Opplegget byggjer på fleire kompetansemål frå Vg2, først og fremst at elevane skal kunne bruke kunnskap om retorikk i presentasjonar. Frå Vg2 har dei også med seg at dei skal kunne skrive tekstar med klart formål, god struktur og samanheng, og forklare argumentasjonen i sakprosaetekstar ved å bruke kunnskap om retorikk. For dette opplegget er det også relevant at elevane etter Vg2 skal kunne analysere innhald og vurdere bruk av verkemiddel i tekstar som er henta frå ulike digitale medium. Progresjonen frå Vg2 ligg i at elevane skal kunne bruke kunnskap om retorikk til å analysere sakprosaetekstar og skrive retoriske analysar.

Meir om retorikk – munnleg og skriftleg formidling

<http://www.uib.no/infomedia/39673/virksomme-ord>

<http://ndla.no/nb/node/59802>

[http://ndla.no/nb/search/apachesolr_search/retorikk?language\[0\]=nb&language\[1\]=und&im_vid_100016\[0\]=76653&fag=27](http://ndla.no/nb/search/apachesolr_search/retorikk?language[0]=nb&language[1]=und&im_vid_100016[0]=76653&fag=27)

[http://ndla.no/nb/search/apachesolr_search/sammensatte%20tekster?language\[0\]=nb&language\[1\]=und&im_vid_100016\[0\]=76653&fag=27&limit=25](http://ndla.no/nb/search/apachesolr_search/sammensatte%20tekster?language[0]=nb&language[1]=und&im_vid_100016[0]=76653&fag=27&limit=25)

Eksempel 11: Skrive kreative tekster på bakgrunn av modelltekster

Vg3, forberedelse til skriftlig eksamen

Fra 10. trinn til Vg3 ligger skriving av kreative tekster inne i kompetansemålene. En kreativ tekst er ikke en teksttype, men en skrivemåte der den som skriver viser kreativitet og originalitet når det gjelder innhold, innfallsvinkler, språklige og/eller litterære virkemidler. Gjennom opplæringa møter elevene mange kreative tekster i ulike sjangere som de kan lære og la seg inspirere av. Mot slutten av opplæringsløpet må de også bli kjent med hva det vil si å skrive en kreativ tekst til eksamen. Dette undervisningsopplegget viser hvordan ulike modelltekster kan brukes for å forberede elever på å skrive kreative tekster til eksamen. Det er nyttig for elevene å utvikle bevissthet omkring valg av ulike innfallsvinkler, perspektiver og språklig kreativitet i egen skriving, og hvilke kriterier som ligger til grunn for vurdering av kreative tekster. Opplegget viser hvordan litterære tekster kan inspirere elever til kreativ skriving og hvordan autentiske eksamensbesvarelser kan brukes som modelltekster når elevene skal skrive egne tekster med utgangspunkt i en eksamensoppgave.

Kompetansemål det blir arbeidet med

Skriftlige tekster etter Vg3:

- skrive kreative, informative og resonnerende tekster, litterære tolkninger og retoriske analyser på hovedmål og sidemål med utgangspunkt i norskfaglige tekster

Forslag til læringsmål

Gjennom undervisningsopplegget skal elevene

- utvikle økt bevissthet om ulike måter å skrive kreative tekster på
- gjøre seg kjent med kriterier for vurdering av kreative eksamensbesvarelser gjennom lesing, utforskning og samtale om modelltekster
- bruke kunnskap om kreativ skriving og vurderingskriterier i skriving av egne kreative tekster

Grunnleggende ferdigheter

I dette undervisningsopplegget inngår både muntlige ferdigheter, lesing og skriving. Lesing av modelltekster, utforskning og samtale om tekstene og egen skriving av kreative tekster forutsetter bevisst arbeid med de grunnleggende ferdighetene i faget.

Å kunne *lese* i norsk betyr å kunne forstå, tolke, reflektere over og vurdere stadig mer komplekse tekster i ulike sjangere. De *muntlige* ferdighetene handler om å kunne bruke det muntlige språket stadig mer nyansert og presist i samtale om norskfaglige emner, problemstillinger og tekster. *Skriving* som grunnleggende ferdighet betyr at elevene skal kunne skrive teksttyper som er relevante for faget, herunder også de kreative tekstene.

Undervisningsopplegg

Eksemplet tar utgangspunkt i kompetansemålene og læringsmålene ovenfor og er delt inn i tre hoveddeler: 1 Lesing av kreative tekster og forberedende kreativ skriving 2 Arbeid med kreative modelltekster 3 Skriving av egne kreative tekster med utgangspunkt i eksamensoppgaver

Hva	Hvordan
Motivasjon og forberedende skrivning	<p>Elevene leser ett eller flere modernistiske dikt. Ett av diktene bør være Paal Brekkes <i>Som i en kinosal</i>. Læreren ber elevene se etter og beskrive kreative elementer i språk, innfallsvinkler eller perspektiver, eventuelt også tidstypiske og sjangerspesifikke trekk der det er naturlig.</p> <p>Lærer presenterer et eksempel på en elevtekst inspirert av Paal Brekkes dikt. Klassen drøfter hvordan eleven har latt seg inspirere av diktet, og hvilke kreative elementer elevens dikt har. (Vedlegg 1)</p> <p>Elevene skriver selv med utgangspunkt i et av diktene de har lest. De kan gjerne skrive sammen, og tekstene kan leses høyt eller publiseres på annet vis, f.eks. ved at de blir hengt opp i klasserommet.</p>
Arbeid med kreative modelltekster	<p>Lærer presenterer en modelltekst som har fått god karakter til eksamen (Vedlegg 2) og viser hvordan elevene kan utforske og studere en kreativ tekst med utgangspunkt i vurderingsskjemaet med kjennetegn på måloppnåelse. Læreren stiller spørsmål som hjelper elevene til å konkretisere og kjenne igjen elementer i den kreative modellteksten. (Vedlegg 3)</p> <p>Elevene utforsker og vurderer en ny modelltekst på egen hånd/ i grupper. (Vedlegg 4) Elever synes ofte det er spennende å sette en karakter, men det viktigste er at begrunnelsen er konkret og knyttet til vurderingskriterier. De kan markere og skrive i selve modellteksten, og de bør fylle ut «sensorskjema» med kriterier for måloppnåelse.</p>
Skriving av egne kreative tekster med utgangspunkt i en eksamensoppgave	<p>Elevene skriver selv en tekst/ deler av tekst med utgangspunkt i en annen eksamensoppgave, evt. den samme som de har arbeidet med. Læreren kan legge føringer for arbeidet. Elevene kan for eksempel bare skrive en innledning, eller de kan skissere hvilken struktur de vil gi teksten. Læreren kan også dele klassen inn i grupper og be dem løse oppgaven innenfor kjente sjangere. En gruppe skriver et kåseri, en skriver en skjønnlitterær tekst osv.</p>
Underveisvurdering	<p>Elevene gir hverandre respons underveis i skriveprosessen ved hjelp av lærerens spørsmålsark og skjemaet med kjennetegn på måloppnåelse. Klassen og læreren kan velge å ha ett eller noen få av kriteriene i fokus for underveisvurderinga.</p> <p>Elevene skriver ferdig de kreative tekstene sine. De bør få både en vurdering med karakter og et utfylt vurderingsark.</p>

Variasjon

I en Vg3-klasse vil det vanligvis være motiverende i seg selv å trene spesifikt på å skrive en oppgavetype som blir gitt til eksamen, og vurdere og diskutere eksamensbesvarelser. Her er det gitt et eksempel på hvordan en kan bruke et modernistisk dikt som inspirasjon og innfallsvinkel til den kreative skrivninga. Kåseri, essayistiske tekster og andre skjønnlitterære tekster kunne også ha vært brukt. I noen klasser vil de ha jobbet så mye med dette tidligere i opplæringsløpet at det er naturlig å gå rett på eksamenstekstene.

Mer om forberedelse til eksamen

For videre arbeid fram mot eksamen, se Skrivesenterets [Hvordan lykkes med skriftlig eksamen i norsk på Vg3?](#)

Vedlegg 1: Elevtekst inspirert av *Som i en kinosal* (Paal Brekke)

Som i eit klasserom

Som i eit klasserom, men uten

at eg veit korleis eg kom

hit, og midt i timen

Kva kapittel er det? Lukk lokka

Men kva handlar det om? Lukk lokka

Og læraren stirrar på meg

med eit steinblikk

Kvifor følg du ikkje med? Kva med

mobilen der?

Den er min. Legg den vekk, augene hennar brenn i meg

Har du snus? Sitt ned og ta den ut ellers må eg skrive ein dubbeltmerknad

Og fjernt eit minne om at eg engong

fekk merknad? Protesterte eg ikkje? Banka eg ikkje

Eg hugsar ikkje, famla berre etter orda, med bokstavar som stokk seg

villt omkring i hjernen min

eg er redd. I klasserommet bak meg

kviskringa, stygge ord

lydar som luskar mellom leppene

og hånlatteren rundt meg

peikande hender i nakken og læraren som skrik ut over

rommet, og når eg ser bak på dei

lukk lokket! Ut på gangen

med hovudet først gjennom døra, ut

men berre ut på gangen, ikkje heim, nøyakti

dei same orda, berre på gangen.

Får eg merknad eller ikkje? Kast snusen!

Og kjefta og det heile omigjen

Ut på gangen, ut igjen, men alltid samme orda.

Vedlegg 2: Lærerens konkretisering av kjennetegn på måloppnåelse

Kjennetegn på måloppnåelse er formulert i vurderingsskjemaet som blir brukt av sensorene til skriftlig eksamen

Når elevene skal gjøre seg kjent med vurderingskriteriene og bruke dem som redskap i utforsking av modelltekster, bør læreren konkretisere og modellere hvordan det kan gjøres.

I vurderingsskjemaet er det formulert kriterier for måloppnåelse innenfor disse hovedpunktene:

struktur

relevante momenter eller eksempler

valg av innfallsvinkler og språklige virkemidler

evne til refleksjon

bruk av litterære virkemidler

bruk av språklig/ kulturhistorisk kunnskap

bruk av vedlagte tekster

Lærer viser hvordan teksten kan utforskes ved hjelp av konkrete spørsmål:

Forslag til utdypende spørsmål i utforskinga av modellteksten:

1. Hvordan skapes struktur og sammenheng i denne teksten? Hvordan markeres avsnitt? Hvordan er sammenhengen mellom setninger/ avsnitt? Er det en tematisk sammenheng (rød tråd)? Er strukturen hensiktsmessig for å få til en kreativ innfallsvinkel?
2. Hvilke momenter/ eksempler er relevante for det oppgaven ber om? Er det samsvar mellom tematikken i tekstvedleggene og elevbesvarelsen/ modellteksten?
3. Har teksten noen spennende og originale innfallsvinkler til tematikken? Hvilke språklige virkemidler blir tatt i bruk? Fungerer disse til å belyse tematikken?
4. Viser teksten evne til refleksjon? Hvordan/ hvor kommer dette fram?
5. Hvilke litterære virkemidler er eventuelt tatt i bruk? Hvilket formål har disse virkemidlene i teksten?
6. Viser teksten språklig eller kulturhistorisk kunnskap? Er denne kunnskapen anvendt på en hensiktsmessig måte?
7. Hvordan kommer det fram at teksten tar utgangspunkt i tekstvedleggene? Er tekstene riktig forstått?

Vedlegg 3: Lærerens modellering: Kommenterte eksamensbesvarelser

Oppgave 2 (Norsk hovedmål vår 2015)

Tarjei Vesaas: «Kvart menneske er ei øy»

John Donne: «Intet menneske er en øy»

Ta utgangspunkt i de to tekstvedleggene, og skriv en kreativ tekst der du reflekterer over tematikken i tekstene. Lag overskrift selv.

Kommentar: Denne oppgaven åpner for ulike løsninger, men det skal komme tydelig fram i svaret ditt at du tar utgangspunkt i vedleggene. Du kan vise kreativitet gjennom de innfallsvinklene og perspektivene du velger, og gjennom bruken av språklige virkemidler.

Eksamensbesvarelse karakter 6

Denne kreative teksten er en essayistisk tekst. Den viser til og reflekterer over språklig og kulturhistorisk kunnskap på en måte som er relevant for tematikken. Her er relevante momenter med god bredde, god sammenheng og kreative innfallsvinkler.

Kommentert eksamensbesvarelse - "Livet er et samleband"

Eksamensbesvarelse karakter 5

Kommentert eksamensbesvarelse - "Øyer og fastland"

Vedlegg 4

Oppgave: Hvordan vil du vurdere denne elevteksten?

Øyer og fastland

Har du noen gang tenkt på øyer?

Det finnes tropiske øyer, slik som gand Canaria eller Tenerife.

Det finnes nordlige øyer, slik som Svalbard.

Det finne mektige øyer, slik som Storbritannia.

Det finnes små, store, kalde og varme.

Hver øy er unik og ulik alle andre, men er like i det at de er øyer.

Har du tenkt på fastlandet?

Tenk på Europa. Flatt landskap, høye fjell, kaldt, varmt, stort og smått.

Ut ifra hvor du drar så har fastlandet også forskjeller. Intet stykke land er helt likt det andre.

Nå, tenk på mennesket. Kort, høy, hvit, sort, kristen og muslim.

Vi er også helt unike. Hvert menneske er en øy. Hvert menneske er en del av fastlandet. Ville du ikke kalle en øy for en øy. Ja, den øyen har kanskje et navn, men er den ikke i bunn og grunn en helt vanlig øy? Hva med fastlandet? Selv om ulike deler av fastlandet er forskjellig så er det fortsatt fastland og en del av det hele?

For å komme til hver øy trengs det broer og båter. For å komme til hver del av fastlandet trengs det land og bygrenser. Av all som kommer dit, trenger ikke alle å komme inn.

For å komme til et menneske trengs det kommunikasjon. Ord og kommunikasjon er vår måte å bygge broer og grenser på. Det er det vi bruker for å bli kjent med andre unike mennesker. Vi reiser imellom øyene og blir kjent over kontinentene. Broene trenger ikke bare å være bygd av ord, men også blikk og kjærtegn. Noen av broene er sterke og solide, noen er lagd av gull, andre mindre og ikke fullt så pene, og noen broer står så vidt i det hele tatt.

Noen ganger så raser en bro sammen, eller en del av fastlandet blir skylt vekk av havet. Da står du ensom en stund, men vi bygger alltid nye broer, til andre land og øyer. Du blir kjent med andre kulturer og andre unike mennesker. Noen øyer ønsker du å besøke gang på gang på gang og dermed blir broen pusset opp og blir finere og sterkere, mens andre er dessverre ikke verdt å besøke en gang til. Noen broer får ikke berøre sanden en gang.

Så her er mitt spørsmål til deg.

Om hver øy er unik men likevel det samme, og et landområde, uansett hvordan det ser ut, er en del av det store fastlandet. Hvorfor gir vi oss selv merkelapper og ser ned på de som har andre merkelapper enn oss selv?

Mange politikere snakker så fint om å bygge broer til andre kulturer, men hva med oss? Allmennheten? Vi må bygge også. Broen trenger ikke å være så fin og storslått til å begynne med, men kanskje får du lyst til å pusse den opp senere?

Hva om vi hadde glemt alle disse merkelappene, slik som «Muslim», «Emo», «Funksjonshemmet», «NAV-er» og den slags og kun beholdt broene og båtene. Jeg sier ikke at man må akseptere alle som kommer på besøk, men se på alle som en del av helheten og ikke møte dem med kniver og pistoler ved kysten uten at man har grei å bygge ferdig broen en gang.

Sørg for at hele kysten din er åpen for konstruksjon, la alle broene få berøre stranden før du finner fram eksplosivene og sprenger dem som bare tar opp plassen. Om din kyst er åpen så kan folk overraske deg og du kan til slutt forlate denne verden med mange sterke gullbroer på repertoaret.

Kommunikasjon er en finurlig ting. Noen broer bygges, noen er under oppussing og noen raser sammen. En dag kommer alle dine broer til å rase sammen, det er den dagen din del av fastlandet blir tatt av havet. Det er den dagen du dør.

Men om du har mange gullbroer, tar det lang tid å smelte de ned. Og du vil bli husket lenge.

Og det, er udødelighet.

Oversikt over strategier

Tekstene om grunnleggende ferdigheter i læreplanen i norsk forutsetter at elevene arbeider systematisk med ulike læringsstrategier. Her finner du en skjematisk oversikt over strategier som kan styrke utviklingen av lesing og skriving i norskfaget.

Lesestrategier

Lesestrategier kan enkelt beskrives som tiltak for å fremme leseforståelse. Strategiene kan deles inn i tre faser: Før, under og etter lesing.

Før lesing

- **Aktiverer forkunnskaper:** Hente fram tidligere erfaringer og kunnskaper: "Hva vet dere om...", "når gjorde du sist...", osv.
- **Praktisk arbeid i førlesefasen:** Innstille oppmerksomheten på lesingen ved først å gjøre noe praktisk for så å lese om det i teksten etterpå
- **Bevisstgjøre målet med lesingen:** Hvorfor skal eleven lese denne teksten?
- **Foregripe:** Forsøke å forutse hva teksten handler om for å få en førforståelse av innholdet
- **Se på illustrasjoner:** For å skape førforståelse av teksten
- **Se på overskrifter, innledning og tekststruktur:** For å skape førforståelse av teksten

- **Samtale om teksten:** For å innstille eleven på lesingen
- **Fokusere på ord, begreper og språklige virkemidler:** For å lette lesingen og lettere lese med flyt
- **VØSL-skjema:** for å strukturere leseprosessen

Vet	Ønsker å finne ut	Slik vil jeg arbeide	Lærte

Lesing

- **Oversiktslesing (skimming)/informasjonslesing (scanning)/nærlesing:** Velge leseteknikk tilpasset formålet med lesingen
- **Notere:** Ta notater fra lesingen (nøkkelord, nøkkelsetninger)
- **Tankekart:** Tegne mens man leser
- **Lesestopp:** Stoppe opp underveis for å sjekke forståelsen. Spørre seg selv "gir dette mening?"
- **Stille spørsmål til lesingen:** For å finne informasjon, tolke og reflektere. Spørsmål kan være "hvem, hva, hvordan, hvorfor?"
- **Markere viktige eller vanskelige steder i teksten:** Streke under eller bruke markeringspenn
- **Gå tilbake og lese vanskelige ord:** Stoppe opp og gå tilbake i teksten for ikke å miste forståelsen
- **Logg:** Frilogge der eleven skriver ned personlige reaksjoner underveis, evt i kombinasjon med igangsettere, eller logg der leser skriver ned sitater eller viktige element ved handling, personer, osv

Etter lesing

- **Finne sammenhenger:** Relatere innholdet i teksten til egne kunnskaper, ferdigheter og opplevelser
- **Igangsettere:** Eleven kan skrive ferdig setninger som læreren gir dem starten på. Eksempler: Hunder kan.... Hunder er... Dette minner meg om... Jeg kan noe om dette... Jeg husker når... Jeg vet om noe som likner på dette... Jeg har opplevd noe som... Sånn følte jeg det der og da... Hvis dette var meg, ville jeg...
- **Biodikt:** Personskjema for å få fram flere sider ved en litterær person: Navn, kjønn, alder .... Tre karaktertrekk ... Setter pris på ... Liker ikke ... Pleier å ... Savner ... Ønsker ... Er i konflikt med ... Osv.
- **Nøkkelsetninger:** Trekke ut viktige setninger fra teksten
- **Venndiagram:** Notere likheter og forskjeller i et diagram med to kolonner for å sammenligne personer, ting eller hendelser
- **Oppsummere:** Formulere hovedpoeng, sentrale innholdselement
- **Refleksjon:** Uttrykke egne tanker og meninger om det som er lest **Bearbeide og formidle:** Arbeide videre med tekstens innhold, for eksempel ved å dramatisere eller overføre til en annen sjanger/medium
- **Vurdering av teksten:** Hvilken del av teksten likte du best, og hvorfor? Hva mener du var det viktigste ved teksten? Hva var problematisk med denne teksten? Lærte du noe nytt av teksten?
- **Vurdering av egen leseprosess:** Fylle ut egenvurderingsskjema

Min konsentrasjon i leseverkstedet:

Veldig god, fordi	God, fordi	Mindre god, fordi

For å konsentrere meg bedre, må jeg

Mer om lesestrategier

» [Å utvikle strategiske lesere](#)

<http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/pdf-filer/fagbok%20i%20bruk%20-%20videreg%C3%A5ende%20skole%20med%20fotnoter.pdf>

Skrivestrategier

Skrivestrategier kan beskrives som teknikker skrivere bruker for å gjennomføre en skriveoppgave. Arbeid med skrivestrategier kan deles inn i fire faser: Før skriving, igangsetting, revisjon underveis og slutføring.

Før skriving

- **Emnehjelp:** Avklaring av hva elevene skal skrive om og hvordan den ferdige teksten kan se ut
- **Lesemodelltekster:** Ved å lese modelltekster får eleven en forestilling om hvordan den ferdige teksten kan se ut
- **Modellering av skriveprosessen:** Lærer kan skrive sammen med elevene for å vise at gode tekster er et resultat av omskrivinger
- **Lesing og skriving hånd i hånd:** Elevene trenger å lese andres tekster for å få noe å skrive om

Igangsetting

- **Tenkeskriving:** Skrive ned tanker og ideer uten å sensurere eller organisere disse for å komme i gang med skrivingen
- **Planlegge:** Lage tankekart, venndiagram eller avsnittskjema for å disponere innholdet
- **Setningsstartere:** Fulle ut setninger lærer har startet på: *I denne teksten skal jeg ta for meg ..., Den første årsaken ..., For det andre ..., osv.*
- **Samskriving:** To eller tre elever forhandler om teksten og hjelper hverandre med utformingen

Revisjon

- **Les egen tekst:** Vurdere egen tekst ved å lese én og én setning, lese høyt, legge bort teksten for så å lese den igjen
- **Respons fra andre:** Bearbeide egen tekst på bakgrunn av tilbakemelding fra lærer eller medelever
- **Sammenligne med modelltekst:** Sammenligne modelltekst med eget tekstutkast og vurdere hvordan dette kan forbedres
- **Helhetlig vurdering:** Vurdere egen tekst med tanke på mottaker, formål, innhold, organisering og språk

Slutføring

- **Rettskriving:** Lese over teksten for å få rettskriving og tegnsetting på plass
- **Grafisk utforming:** Gjøre teksten presentabel med hensyn til skrifttyper, sideoppsett og illustrasjoner før publisering

Mer om skrivestrategier

<http://www.udir.no/Utvikling/Ungdomstrinnet/Skriving/Prinsipper-for-god-skriveopplaring/Prinsipper-for-god-skriveopplaring/Gi-elevne-strategier-som-de-kan-ta-i-bruk-nar-de-skriver/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/skrivestrategier-pa-ungdomstrinnet/>

<http://www.skrivesenteret.no/prosjekter/ungdomstrinn-i-utvikling/ungdomstrinn-i-utvikling/>

Strategiar for å styrkje lese- og skriveutvikling på nynorsk

Nynorskelevar vert mindre eksponerte for skriftspråket sitt enn bokmåselevar utanfor skulen, og det kan gje utfordringar når det gjeld fagleg ordtilfang, formverk og anna. Ved å arbeide medvite med å auke mengda nynorsk tekst som eleven vert utsett for og arbeide eksplisitt med faglege omgrep og ord ein treng i sakleg drøfting, kan skolen gjere nynorskelevane til tryggare språkbrukarar.

- Vel tekstar på nynorsk som supplement til læreboka så langt det er råd (t.d. tekstar frå Allkunne, nynorskutgåva av Wikipedia, nettavisa Framtida, og tekstbasen til Nynorsksenteret)
- Bygg eit nynorsk fagleg ordtilfang saman med elevane, til dømes ved å bruke fagomgrep og andre ord i lærebokteksten/fagteksten i to-kolonnenotat, avsnittsskjema eller tankekart. Det er også nyttig om læraren brukar dei nynorske fagomgrepa i faglege samanhengar, både munnleg i klassesamtalar og gjennomgang av fagstoff, og skriftleg i modelltekstar, skriveoppgåver og på tavla.
- Bygg eit nynorsk ordtilfang knytt til ulike faglege skrivehandlingar (beskrive, forklare, argumentere osv) saman med elevane. Her er nynorske modelltekstar og skrivarammer viktige ressursar.
- Gje elevane gode kunnskapar om formverket. Dette er ein føresetnad for å utforske og forstå kva som kjenneteiknar ulike språk og målformer. Situasjonar der elevane treng eit metaspråk for å utforske språklege fenomen, motiverer til å lære om formverket.
- Gje elevane kunnskap om og moglegheit til å delta i den nynorske skriftkulturen som finst utanom skolen. Det finst ein stor flora av nynorsk skjønnlitteratur, lokalaviser, nyheitsstoff, bloggar og wiki-ar som kan trekkjast inn i faga. Når elevane skriv på nynorsk for eit større publikum (t.d. wiki-ar, ungdomssider i lokalavisa), får dei vere deltakarar i skriftkulturen.

Lenker til nettressurser

-Nasjonale sentre

Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning

<http://lesesenteret.uis.no/>

Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning

<http://www.skripesenteret.no/>

Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa

<http://www.nynorsksenteret.no/>

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

<http://nafo.hioa.no/>

Nasjonale satsinger

Ungdomstrinn i utvikling

<https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/nasjonale-satsinger/ungdomstrinn-i-utvikling/>

<http://www.skripesenteret.no/prosjekter/ungdomstrinn-i-utvikling/>

<http://lesesenteret.uis.no/category.php?categoryID=13571>

Ny GIV – variert og motiverende lese- og skriveopplæring

<http://www.skrivesenteret.no/prosjekter/nygiv/>

<http://lesesenteret.uis.no/konferanser-kurs-og-utdanning/skoleringer-og-skoleutvikling/lesing-og-skriving-som-grunnleggende-ferdighet-ny-giv-vgs/>

FYR – fellesfag, yrkesretting, relevans

<http://www.skrivesenteret.no/prosjekter/fyr/>

<http://lesesenteret.uis.no/category.php?categoryID=13830>

Vurdering for læring

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/vurdering/>

Rammeverk for grunnleggende ferdigheter

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/>

Grunnleggende ferdigheter i norskfaget

Skrivestrategier

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/ressurser-til-arbeidet-med-skriving/skrivestrategier1/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/skrivestrategier-pa-ungdomstrinnet/>

<http://www.skrivesenteret.no/prosjekter/ungdomstrinn-i-utvikling/ungdomstrinn-i-utvikling/>

Lesestrategier

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/god-leseopplaring-for-larere-pa-ungdomstrinnet/>

Muntlige ferdigheter

<http://ndla.no/nb/node/3424>

<http://fyr.ndla.no/node/3445>

<http://fyr.ndla.no/node/3455>

<http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utdanningsetaten%20%28UDE%29/Internett%20%28UDE%29/PED/VFL/8c-Muntlige%20aktiviteter.pdf>

Digitale ferdigheter

<http://iktsenteret.no/aktuelt/ny-definisjon-av-digitale-ferdigheter>

<http://ndla.no/nb/node/24477>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/digitale-verkty-i-skriveopplaeringen/>

<http://lesesenteret.uis.no/article.php?articleID=82496&categoryID=13439>

Regneferdigheter

<http://www.udir.no>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/regning/undervisningsopplegg-til-regning-i-ulike->

[fag/regning-i-norsk/muntlig-kommunikasjon/](#)

<http://lesesenteret.uis.no/leseopplaering/>

<http://nynorsksenteret.no/vidaregaande/lesing>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/fem-prinsipper-for-god-skriveopplaering/>

God lese- og skriveopplæring på ungdomstrinnet

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/god-leseopplaring-for-larere-pa-ungdomstrinnet/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/tipshefte-og-film-om-varierte-undervisning/>

<http://www.nynorsksenteret.no/nyn/alderssteg/ungdomstrinn>

Den litterære samtalen

<http://www.udir.no/Utvikling/Ungdomstrinnet/Lesing/Ressurser/Lesing-i-norsk1/Hvordan-gjennomfore-litterare-samtaler/>

<http://www.udir.no/Utvikling/Ungdomstrinnet/Lesing/Ressurser/Lesing-i-norsk1/Litterar-samtale-pa-10-trinn--Veien-til-verdens-ende/>

Rammer for skriving

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/rammer-for-skriving-1/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/modelltekster-en-bro-mellom-lesing-og-skriving/>

Lesing og skriving med nynorsk som hovedmål

Barnesteget:

<http://www.nynorsksenteret.no/nyn/ressursbase-for-skulen/nynorsk-for-dei-minste/framsida>

<http://tunkatten.no/>

Ungdomsteget/vidaregåande

<http://www.nynorsksenteret.no/typisk/>

<http://www.nynorsk bok.no/category/aldersgruppe/ungdom/>

Lese- og skriveopplæring for språklige minoriteter

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-med-tilrettelegging/Minoritetsspraklige-moter-tekster/>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-med-tilrettelegging/Lesevenner-minoritetsspraklige/>

<https://nynorsksenteret.no/nynorsk-for-minoritetsspraklege>

Lesing og skriving på yrkesfag

<http://lesesenteret.uis.no/boeker-hefter-og-materiell/film/skole-i-praksis/tenkeskriving-paa-yrkesfag-article80112-12693.html>

<http://lesesenteret.uis.no/article.php?articleID=87047&categoryID=13483>

<http://lesesenteret.uis.no/article.php?articleID=90801&categoryID=13484>

Muntlig respons på elevtekster

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-norsk/eksempel-muntlig-respons/>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/prinsipper-for-god-skriveopplaring/2-bruke-vurdering-for-laring-for-a-fremme-elevenes-skriveutvikling/>

<http://www.skrivesenteret.no/ungdomsskole/>

Bokanbefalinger

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-i-norsk1/Bokanbefalinger/>

<http://www.nynorsk bok.no/>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-med-tilrettelegging/Lesevenner-minoritetspraktiske/>

<http://www.skolebibliotek.uia.no/skolebibliotekressurser/litteratur-og-lesing/leselyststrategi-2013>

Nedlastbare hefter

<http://uis.mamutweb.com/Shop/List/B%C3%B8ker/2/1>

<http://laringsmiljosenteret.uis.no/bestill-materiell/kjop-materiell/bestillingsskjema-og-nedlasting/>

<http://www.udir.no/Upload/larerplaner/veiledning/Gavnos.pdf>